FØRSTE STEG

NR 3.2019

Et tidsskrift for barnehagelærere fra Utdanningsforbundet

25 barn
10 ansatte
11 timer i fangenskap

For 20 år siden ble Hjelmeland barnehage åsted for et av norgeshistoriens mest dramatiske gisseldramaer.

Derfor skriver vi om gisselsaken

Det begynte med et nesten 20 år gammelt bilde jeg skulle bruke for å illustrere en rapport, og endte med en stor dokumentar. Rapporten viste at en av tre barnehager aldri har kriseøvelser. Bildet viste en skarpskytter utenfor Hjelmeland barnehage der ti ansatte og 25 barn ble tatt som gisler en maidag i år 2000. Et gisseldrama som gikk verden over. Etter at jeg skrev saken om rapporten for halvannet år siden, dukket det stadig opp en tanke: Hvordan går det med de ansatte og barna i dag?

Tanken ble til handling. Første steg gjorde en undersøkelse blant de ansatte som ble holdt som gisler. Vi snakket med flere av barna og foreldrene, ansatte og ledelsen i kommunen den gangen, kriseteamet, psykologer, politiet, medieaktører, gjerningsmannen og advokatene. I denne spesialutgaven får du vite hvordan de opplevde den skjebnesvangre dagen, og hvordan det går med dem.

Flesteparten av de ansatte ønsker å snakke med Første steg, men ikke alle vil bli navngitt. Alle ti er preget av gisseldramaet i større eller mindre grad. Noen tenker ikke på saken, mens andre sliter med alt fra posttraumatiske stresslidelser og angst til redsel for at det skal skje noe alvorlig. Første steg har hele tiden vurdert faren for at saken kan rippe opp i folks traumer, opp mot viktigheten av å få belyst ettervirkningene av en traumatisk hendelse. Vi har siden vi begynte å jobbe med saken i mars, vurdert etiske problemstillinger som hvilke detaljer vi skal ha med og åpne og lukkede kilder. Et fåtall ønsker ikke å snakke og ber oss la være å skrive saken. Nettopp tausheten gjorde oss sikre på at det var viktig å lage dokumentaren. For historien handler ikke bare om ansatte og barn som ble fanget og truet på livet av en person i bygda; en situasjon som ekspertene rangerer på den ekstreme traumetoppen. Det handler om skyldfølelse. Det handler om gisler som fikk hjelp med en gang, men som ingen fulgte opp systematisk.

Det er mye å lære av gisselsaken. Det er viktig med beredskapsøvelser. Det er viktig at kommunens kriseteam følger opp traumatiserte personer over flere år. For selv om hodet glemmer, husker kroppen. Det er viktig at kommuner som ikke har kapasitet eller kunnskap om traumer, søker hjelp hos andre. Åpenhet er helt avgjørende. Det er viktig, ifølge psykologspesialisten som fulgte opp barna rett etterpå, å snakke sammen og lage en felles historie om det som skjedde, som gjør det trygt å legge det bak seg. Først da kan de slippe angsten som mange kjenner, selv etter at faren er over. Å komme gjennom et traume er hardt arbeid. Da er riktig hjelp helt avgjørende. Og åpenhet.

Line

LINE FREDHEIM STORVIK
Ansvarlig redaktør
linsto@udf.no

FØRSTE STEG PÅ FACEBOOK
Her får du nyheter, forskning og debatter innen barnehagefeltet mens du venter på neste utgave av tidsskriftet. Gå inn og følg oss!

FØRSTE STEG NR 3.19

ANSVARLIG REDAKTØR
Line Fredheim Storvik
linsto@udf.no
930 42 094

ANNONSER
Mona Jørgensrud
mj@hsmedia.no
901 19 121

ABONNEMENT
Hilde Aalborg
ha@utdanningsnytt.no
911 99 989

KONTAKT OSS
forstesteg@udf.no
Post: Første steg, Utdanningsforbundet, Postboks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Besøk: Hausmanns gate 17, Oslo
På nett: utdanningsnytt.no/forste-steg

GRAFISK DESIGN
Tank Design
www.tank.no

TRYKK
Ålgård Offset AS
Opstadveien 7, 4330 Ålgård
ISSN 1504–1891

Bekreftet opplag: 31 051 ifølge Fagpressens Mediekontroll
Utgiver: Utdanningsforbundet
Utgivelsesdato: Første Steg 3 2019: 09. oktober.

Første steg er medlem av Fagpressen og redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som likevel føler seg urettmessig rammet oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager mot pressen.

Stoff i tidsskriftet kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og med kildehenvisning.

Vi forbeholder oss retten til å lagre og utgi stoffet i elektronisk form fra vårt redaksjonsarkiv eller andre databaser som vi har avtale med, herunder å utgi stoffet via internett.

Forsiden: Beredskapstroppen i Hjelmeland 15. mai 2000
Foto: Heiko Junge, NTB Scanpix

Fagpressen · Utdanningsforbundet · Trykt i Norge

Første steg nr. 4 2019 kommer **11. desember**

Innhold

16

Dokumentar: Gisselsaken i Hjelmeland 20 år etter

4 Barnehageansatt Helga Hope: Brukte år på å bli kvitt skyldfølelsen

12 Styrer Christa Ylvisaker Olsen slet med angst og depresjon etterpå

14 Ansatte i kommunen: Slik gikk det med dem

16 Barnehageansatt Heidi Hetland ble uføretrygdet

18 Forhandler Egil Eriksen: –Det eneste riktige som gissel er å samarbeide

20 Barnet Sandra Nising Vatland: Følelsen fra gisseldramaet sitter fortatt i

23 Mamma Silje Jørmeland: Trodde aldri hun skulle få se datteren igjen

24 Pappa Jarle Sylta tilbake der hans to sønner var gisler

27 Kriseteamet: Tar selvkritikk i ettertid

30 Kommunelege John H. Nessa: De ansatte gjorde en glimrende jobb i fangenskap

32 Psykolog Magne Raundalen reagerer på manglende oppfølging etter gisseldramaet

33 Per Ståle Lønning angrer ikke tv-debatten

34 Gisseltakerens advokat: – Min klient gikk lenger enn de fleste

35 Hva nå, Hjelmeland? Dette kan vi lære

36 Bistandsadvokaten: Det er ikke for seint å kreve erstatning

37 Kommunalsjefen: De som trenger det, kan ennå få hjelp

38 Ny forskning: To av fem barnehager øver aldri på alvorlige hendelser

Fag og forskning

40 Ny forskning: Barn fra barnehager med god kvalitet får et års forsprang på skolen

50 La Mira uttrykke seg med maling og farger
Line Bjærke

54 Kompetanseutvikling i barnehagen – hva nå?
Marianne Hatlem, Ruth Berle og Hege Løberg

58 Styrerens fem viktigste grep for å forebygge mobbing i barnehagen
Andreas Lund Moseid og Ingrid Lund

Meninger

69 Den viktige støttespilleren
Nina Katrine Hansen

70 **Med etikkblikk:** Den grenseløse leken
Morten Solheim

74 Debatter fra idébroen for barnehager
Svein Helge Grødem

23

Hver gang

2 Leder

42 **Mitt barnehageminne:** Lena Ellingsen

44 **Lekelyst:** Sansebasseng
Trude Anette Brendeland

46 **Portrett:** Rasmus Kleppe

57 Nyhetsblikk

62 **Barnehagen min:** Olderdalen barnehage, Kåfjord

66 Nye bøker

68 **Sideblikk:** Elisabeth Skjetne

72 **Juss:** Dette kjennetegner ledende og særlig uavhengige stillinger
Tone Hagen Stephensen

73 **Studentblikk:** Natalie Knutson Halland

62

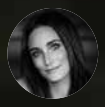
TEKST:
Kjersti Salvesen
frilansjournalist
godkommunikasjon@gmail.com

TEKST:
Line Fredheim Storvik
redaktør
linsto@udf.no

FOTO:
Marie von Krogh
fotograf Hjelmeland, Stavanger og Egersund
post@marievonkrogh.com

11 timer som endret livet

For 20 år siden ble Helga Hope tatt som gissel med 9 ansatte og 25 barn i Hjelmeland barnehage.

For Helga Hope er det terapi å stelle i hagen blant georginer, marikåpe og syriner hjemme i Sandnes. Hun var hovedgisselet i Hjelmeland barnehage og jobber i dag som barnehagerådgiver i Sola kommune.

Alle arkivfoto:
NTB scanpix

Det er 15. mai 2000 kl 11:00: Gradestokken kryper opp mot 30 grader. Barnehagen er pyntet med flagg i vinduene, barna leker ute og vaffeljernet står klart i solveggen. Det er to dager til 17. mai og styreren har bursdag, så det er mye å feire. Pedagogisk leder Helga Hope får vite at en mann vil snakke med henne. Hun kjenner ham igjen. Det er en nyskilt venn av familien. Helga vitnet i barnefordelingssaken. Hun opplevde ham som truende etterpå, og hadde fortalt det til det lokale politiet. Nå står han ved porten med en hund, en ryggsekk og en plastpose, og når Helga kommer bort, sier han at han har skytevåpen og skal ta kontroll over barnehagen. Inne i barnehagen blir de ansatte og 25 barn stuet sammen i et rom. Hope må bli med ham på kjøkkenet. I plastposen har han en hagle, kniv, strips og det som ser ut som en hjemmelaget bombe[1].

–Jeg forsto at dette var alvorlig. Han ba meg hente en lekekasse, som han la bomben i. Så helte han bensin over og tente et stearinlys. Hvis noe skjedde, ville han dytte stearinlyset over og blåse barnehagen i lufta, minnes Helga.

For Helga tok det hele sju år før hun forsto at hun trengte videre hjelp etter det hun hadde opplevd.

> *JEG FØLTE SKYLD OG SKAM FORDI DET VAR MIN VENN SOM HADDE PÅFØRT BARN OG ANSATTE SÅ MYE VONDT.*

SLET MED SKYLDFØLELSE

– Jeg var aldri ærlig på hvordan jeg hadde det, fordi jeg ville ha barnehagen på beina igjen, forteller Helga.

–Jeg var redd for å kjenne etter hvordan jeg hadde det, i frykt for ikke å klare å reise meg igjen. Hun var 35 år og avdelingsleder den gangen. Hjemme hadde hun mann og fire barn. Året etter gisseldramaet tok hun jobben som styrer i barnehagen og ble der i ti år. I dag er barna voksne og hun og mannen bor i Sandnes, og Helga arbeider i Sola kommune som barnehagerådgiver.

I ettertid skulle hun ønske noen hadde snakket med henne om at hun drev seg selv for hardt. I tillegg slet hun med skyldfølelse.

–Jeg følte skyld og skam fordi det var min venn som hadde påført barn og ansatte så mye vondt.

Hun er glad foreldrene viste henne tillit etterpå. Hvis ikke hadde hun sluttet på dagen, sier hun. Men det var først i arbeidet med boka *Ein dag i mai*, som kom ut ni år etter gisseldramaet, at skyldfølelsen slapp taket. Først da venninnen og bokas forfatter, Anne Tove G. Ingvaldstad, påpekte at det ikke var Helga som var blitt satt på tiltalebenken, kom tårene. Forfatteren ble Helgas terapeut gjennom bokskrivingen og hjalp henne til å finne et språk for det vonde, slik at hun kunne legge det på riktig plass.

BARN TISSET PÅ GULVET

15. mai 2000: Gisseltakeren ber Helga om å henge opp noe foran vinduene, slik at politiet ikke skal se inn. Det er

> **DET VAR KREVENDE Å VELGE UT HVEM SOM SKULLE BLI.**

ikke personlig, sier han ifølge Helga, men han vil at andre foreldre skal få oppleve hvor vondt det er ikke å få treffe barna sine. En ansatt klarer å ringe politiet fra et annet rom. Like etter ringer gisseltakeren selv politiet, og en forhandlingsgruppe i Stavanger-politiet får gisseltakerens motiv og krav: Han vil se barna sine igjen og at advokatene Odd Jo Forsell og Tor Erling Staff skal komme til Hjelmeland. Inne i barnehagen er stressnivået høyt, og det er varmt. Helga og styrer Christa Ylvisaker (26) bytter på å være hovedgissel, den som snakker med ham og tar imot ordre. Helga klarer å forhandle frem luftepauser for barna. De får lov til å gå på do og hente puslespill og bøker. De ansatte gjør det de kan for å skape en så normal barnehagedag som mulig, men flere av barna er urolige. En av de ansatte oppdager at noen av barna har tisset på gulvet i redsel. Når klokka nærmer seg 15:00 spør flere når de blir hentet. Helga opplever at barnas uro smitter over på gisseltakeren. Helga forstår at noe må gjøres. Igjen spør hun om han kan slippe fri barna.[1]

– Jo mer stresset og sulten han ble, jo mer urolig ble han, forteller hun. Saken gikk i media verden rundt. Da et helikopter fløy over barnehagen, ble mannen veldig stresset, ifølge Helga.

– Jeg var sikker på at om noe skjedde, ville han ikke bare ta sitt eget liv, men ta flere med seg, sier Helga. Lukten av bensin og stearinlys og uniformerte politimenn er fortsatt triggerpunkter som får henne tilbake til maidagen for snart 20 år siden.

DE FØRSTE FÅR SLIPPE FRI

Klokken 16:00 slippes åtte ansatte og 20 barn fri. Politiet har lovet gisseltakeren å sende inn Tor Erling Staff, som er på vei fra Oslo. Helga og styrer Christa må bli igjen og velge seks barn som skal være sammen med dem. De velger de minste. De hadde sengene sine i barnehagen og minst tidsperspektiv. En tre år gammel jente må også bli. Hun gråter, vil ikke slippe armen til en av de ansatte som får gå. Helga forsøker å roe henne. Gisseltakeren gir dem tillatelse til å lage tomatsuppe. Han forteller politiet at det går fint, at barna leker rundt ham. Helga tenker på å flykte med barna, men ser ikke helt hvordan. De spiser litt og får lagt de minste. Den eldste jenta sovner til slutt av utmattelse på fanget hennes.

– Det var krevende å velge ut hvem som skulle bli, minnes Helga.

– Jeg hadde aldri flyktet fra barna. Jeg var den siste som skulle gå.

GISSELTAKER I TV-PROGRAM

Klokken 20:00 ligger skarpskyttere skjult i buskene. Inne er det tett og varmt. Klimaanlegget slås automatisk av klokken 17:00. Helga begynner å miste motet. Gisseltakeren er urolig. Når advokat Tor Erling Staff kommer, lukker han og gisseltakeren seg inne på eget rom. Helga og styreren kan for første gang senke skuldrene et hakk. Når de kommer ut, får Helga beskjed om at gjerningsmannen skal intervjues direkte av Per Ståle Lønning på debattprogrammet «Sentrum» på TV 2. På direktesendt tv kritiserer gisseltakeren navngitte personer i kommunen, som han mener ikke har gitt ham hjelpen han har bedt om i en barnefordelingssak. Utenfor barnehagen holder forhandlingsleder i politiet, Egil Eriksen, pusten. Hver minste kommentar fra debattdeltakerne i programmet kan ødelegge alt de har oppnådd til nå. Et annet sted i bygda får sosialarbeider Hilde Jonassen Sigmundstad (38) en telefon om at hennes navn er nevnt på tv, i dramaet som ryster en hel verden.

– Han beskyldte meg for å ha hjulpet ekskona, slik at han ikke fikk se barna, forteller Hilde Jonassen Sigmundstad (57) i dag. Saken ble sjekket i kommunen i ettertid. Hun og kollegaene på sosial- og barnevernskontoret fikk vite at de hadde tatt riktige avgjørelser. Men hendelsen var en stor belastning for Sigmundstad i mange år.

ANSATTE 20 ÅR ETTER

Ingen av de ti ansatte som ble tatt som gisler, jobber i dag i Hjelmeland barnehage.

Bare tre av dem jobber i barnehager i dag.

Fire har gått av med pensjon, en er uføretrygdet, to jobber i andre yrker og tre i andre barnehager.

Fire av de ti ansatte har flyttet fra Hjelmeland.

Åtte av ti jobbet i barnehagen et år etter gisseldramaet og fire av dem ti år etter.

Alle ti er i dag preget av gisseldramaet i større eller mindre grad. Noen tenker ikke på saken, mens andre sliter med alt fra posttraumatisk stresslidelser og angst til engstelse og redsel for at det skal skje noe alvorlig med dem eller egne barn.

Se alle sakene på våre nettsider: www.utdanningsnytt.no/gisselsaken-i-hjelmeland

Kilde: *Første steg sin undersøkelse i 2019 blant de ansatte som opplevde gisselsaken i Hjelmeland barnehage 15. mai 2000.*

1. Skarpskyttere ble plassert utenfor Hjelmeland barnehage, men gjemt slik at gislene og gisseltakeren ikke kunne se dem.
2. 25 barn og 10 voksne ble tatt som gissel i Hjelmeland barnehagen, den røde store bygningen for 20 år siden neste år.

Alle foto: Heiko Junge, NTB scanpix

3. Beredskapstroppen ble flydd inn til Hjelmeland for å bistå det lokale politiet under gisseldramaet.
4. Helga Hope slipper inn advokat Tor Erling Staff i barnehagen. – Jeg husker at gisseltakeren ba meg sjekke om Staff hadde våpen, og å kroppsvisitere ham. Jeg gjorde ikke det siste, minnes Helga.

5. De siste barna blir frigitt og hentet av foreldrene i barnehagen og kjørt i ambulanse til kommunens krisesenter.
6. Gisseldramaet i Hjelmeland er over. Bevæpnet politi bærer bort våpenet som mannen hadde med seg.

GISSELDRAMAET I HJELMELAND

Ti ansatte og 25 barn ble tatt som gissel i Hjelmeland barnehage 15. mai 2000. Hvordan går det med barn og voksne som opplevde dette i dag?

- Første steg har vært i kontakt med de ti ansatte som ble tatt til fange.
- Vi har snakket med flere av barna og foreldrene, ansatte og ledelsen i kommunen den gangen, kriseteamet, psykologer, politiet, medieaktører, gjerningsmannen og advokater.
- Her får du vite hvordan de opplevde den skjebnesvangre dagen, og hvordan det går i dag.

Det var først da Helga Hope fant definisjonen av tilgivelse som å slippe tak i vonde bindinger, at hun klarte å tilgi. – Jeg tilga ikke for hans skyld, men for min egen, for ikke å råtne opp innvendig, forteller hun.

DRAMAET ER OVER

Klokka 21:30 lukker gisseltakeren og Staff nok en gang døra til et eget rom. Etter en halvtimes tid kommer Staff tilbake og sier at gisseltakeren blir med ham ut. Helga låser opp døra til avdelingen og tar imot de første redningsmennene. Utenfor står et pressekorps fra hele verden sammen med beredskapstroppen, politiet og kriseteamet. Klokka er 22:00. Gisseldramaet er over. De er fri.

–Det var sterkt da foreldrene kom inn. Det var et taust tog, da de bar barna med ut. Det var mektig, en hellig stund. Et enormt ansvar ble løftet av våre skuldre, forteller Helga. Media ville ha henne til å fortelle dagene etter, men hun ville ikke det. Men så ble to små jenter drept i Baneheia i Kristiansand, og det norske mediekorpset forsvant fra Hjelmeland. Tilbake satt Helga med etterdønningene.

Dette bildet var Hopes vei tilbake til kreativiteten hun mistet etter gisseldramaet. Fjellene viser utfordringene i livet. Hver fargerike sommerfugl er mennesker i livet hennes etter de 11 timene som har preget hennes liv. Den lilla sommerfuglen er henne selv; den flyr høyt oppe og er på vei til å skifte farge.

– Jeg følte mye uro, sier Helga. Da sønnen fikk en lampe i hodet og begynte å blø, holdt hun på å ringe 113. Først da hun søkte hjelp flere år senere, fikk hun vite at det er helt normalt, fordi traumet gjør at evnen til å regulere følelser og vurdere fare er ute av normal funksjon. Men med kunnskapen om traumer ble det lettere for Helga å forstå seg selv og sine egne reaksjoner.

DELTE BYGDA I TO

Rettssaken ble en tøff påkjenning.
– De ansatte i barnehagen ble varslet da gisseltakeren var ute på permisjon fra fengselet, forteller Helga. Hun valgte til slutt ikke å vite.

– Hvis jeg skulle la frykten styre meg, var det så mange ting jeg ville valgt vekk.
Gisseldramaet delte den vesle vestlandsbygda i to; de som sympatiserte med gisseltakeren, og de som ikke gjorde det.

– Vi fikk mange gode tilbakemeldinger fordi vi håndterte gisselsituasjonen godt, og ingen ga meg følelsen av skyld. Likevel ble det lagt lokk over det som skjedde, forteller barnehagelæreren. Hun ser ikke bort ifra at hun selv bidro til det, og mener styreren Christa var modigere som torde snakke om sine problemer rett etterpå.

– Jeg skulle vise gisseltakeren at han ikke kunne knekke meg, sier Helga. Hun viser oss hagen utenfor stua hjemme i Sandnes, med rosa georginer, marikåpe, hvite syriner og jordbær. Drivhus med tomater og rød paprika.

– Hagen er blitt mitt terapirom, forteller hun.

TILGIVELSE

Helga tror ikke gisseltakeren hadde tenkt å drepe dem. Likevel har hendelsen gjort henne redd. Da Norges myndigheter økte beredskapen for noen år siden, lå hun stiv i senga en hel dag. Hun må jobbe hardt for å regulere egne følelser, som frykt, når krevende hendelser skjer. Det blir en skjult lidelse. For Helga handlet det til slutt om å våge å stå frem med sårbarheten. Det var først da hun leste om tilgivelse som det å slippe tak i vonde bindinger, at hun klarte å tilgi.

– Jeg tilga ikke for hans skyld, men for min egen, for ikke å råtne opp innvendig, sier hun.

Les hvordan det har gått med styrer Christia Ylvisaker og flere av de andre barnehagelærerne, på de neste sidene.

NOTE

1 Hendelsesforløpet ifølge dommen fra Ryfykle Herredsrett.

ANNONSE

GODE MATVANER STARTER TIDLIG

Mat for minsten er et abonnement på frukt og ferdiglagde lunsjretter for barnehager. Menyen er variert, smakfull og ernæringsmessig godt sammensatt av sesongens råvarer. Måltidene bidrar til et variert og sunt kosthold, inspirerer til aktivitet og matglede som skal skape et godt grunnlag for de minste.

Bestill enkelt på matforminsten.no

ASKO
SERVERING

– Jeg husker jeg håpet at barnehagen eksploderte så vi døde på likt, og at han ikke begynte å skyte barn

Barnehagelærer Christia Ylvisaker Olsen (45) slet med angst og depresjon etter gisseldramaet og flyttet fra Hjelmeland. I dag er hun en av tre ansatte som fortsatt jobber i barnehage.

Christia Ylvisaker Olsen (45) klarte ikke å jobbe i barnehage de første årene etter gisseldramaet, men jobber i dag i en barnehage i Egersund. – Jeg ønsket meg tilbake til barnehagen. Den lå hjertet mitt nærmest, sier hun.

På sin egen 26-årsdag ble styreren i Hjelmeland barnehage tatt som gissel på arbeidsplassen. De skulle lage vafler for å feire, og hun husker ennå dagen i detalj.

– Jeg visste jeg skulle dø. Jeg begynte å planlegge begravelsen min. Jeg lurte på hvordan jeg skulle få fortalt venninnene mine at jeg ikke kom i bursdagen min, forteller Christa, som ikke visste at hele verden fulgte med på gisseldramaet utenfor. Christa er i dag gift, har to barn og jobber sytti prosent som pedagogisk leder og tretti prosent som assisterende styrer i en barnehage i Egersund.

TRODDE HUN SKULLE DØ

Barnehagelæreren sier hun aldri øynet håp om å overleve gisseldramaet.

– Jeg håpet barnehagen eksplodert så vi døde på likt, og at han ikke begynte å skyte barn, forteller Christa. Hun husker den tause og trykkende stemningen. Hun husker hun var på do mens gisseltakeren satt utenfor med gevær. Lurte på hvorfor det ikke var nødutgang på do. Husker hun fikk ordre fra gjerningsmannen, at de måtte spørre om alt.

– Jeg følte meg som en bøddel, som skulle plukke ut hvilke barn som skulle få slippe fri og hvilke som måtte bli, sier styreren. Hun var overbevist om at de siste sju skulle dø. Hun husker de la de små, slik at de skulle få nok søvn, og at hun ringte foreldrene sine da det hele var over.

SLET MED ANGST OG DEPRESJON

– De første ukene etterpå var fantastiske. Jeg var glad for at det hadde gått så bra, sier barnehagelæreren og klarer ikke stoppe gråten. Må ta en pause. Det er ennå vondt å snakke om den uvirkelige dagen.

– Jeg var høy på adrenalin og skulle fikse alt, forteller Christa. Barnehagen var åpen for alle dagen etter gisseldramaet, og 17. mai gikk barn, foreldre og ansatte i barnetoget. Deretter fulgte politiavhør.

– Jeg landet brått og brutalt totalt utslitt noen uker etterpå, merket at jeg ikke klarte vanlige ting som å lage vaktlister, forteller Christa. Hun ble sykmeldt og deretter omplassert i andre jobber i kommunen. Hun klarte ikke lukten av bensin eller stearinlys.

– Jeg satt og fulgte med på at stearinlyset ikke skulle eksplodere, forteller barnehagelæreren. Da gjerningsmannen var ferdig å sone i 2004, flyttet hun til Egersund. Da hadde hun allerede fått god hjelp av fastlegen og en psykolog i Stavanger. De forsto, fikk frem redselen og følelsene hun bar på, og hjalp henne ute av angsten og depresjonen.

– Fastlegen spurte om jeg hadde tenkt å ta mitt eget liv. Det hadde jeg tenkt og planlagt, men torde ikke. Jeg følte skyld fordi jeg hadde «pleaset» gisseltakeren, selv om jeg visste at det å gå i konfrontasjon kunne endt med et fatalt utfall, forteller Christa. Hun klarer ikke tilgi. Hun kjenner det ennå i magen hvis hun utsettes for pressede situasjoner.

STARTET PÅ NYTT

I Egersund har 45-åringen startet på nytt og funnet seg selv igjen. Her er det ingenting som minner henne om det som skjedde. Hun har fantastiske kollegaer på sin nye arbeidsplass og har ikke hatt sykefravær som følge av traumet.

– Jeg ønsket meg tilbake til barnehagen. Den lå hjertet mitt nærmest, smiler Christa.

Styrer Christa snakker med en av redningsfolkene inne i barnehagen rett etter at gisseltakeren har overgitt seg. – Jeg tror det første jeg tenkte på her, var å ringe hjem, sier hun. Foto: NTB scanpix

Hilde ble navngitt på TV 2

– Saken var en stor belastning i mange år, sier Hilde Jonassen Sigmundstad (57) som ble kritisert av gisseltakeren direkte i Per Ståle Lønning sitt debattprogram på TV 2, for ikke å ha gitt ham hjelpen han ba om i en barnefordelingssak.

– Jeg ble redd da politiet ringte for å fortelle at gisseltakeren skulle ha permisjon. Jeg husker godt vi hadde låste dører, og ungene forsto ikke hvorfor, forteller Sigmundstad, som jobbet på sosial- og barnevernskontoret. Hun takket ja til psykolog noen ganger, men skulle ønske arbeidsgiver hadde lagt til rette for at hun kunne fortsatt med det.

– Noen av oss var utenfor, men ble likevel rammet. Jeg skulle ønske noen hadde sagt til meg at jeg burde ta en «timeout», sier den tidligere sosialarbeideren. Hun var ikke sykmeldt en dag rett etterpå, men har siden vært mye syk og lurer på om hendelsen har gitt henne en helseskade. I dag jobber hun i flyktningtjenesten i Risør kommune.

– Vi hadde en felles samtale hos psykolog etterpå. De involverte fikk videre tilbud om psykolog, men takket nei, forteller Kirsti Flatø (66). Hun var sosial- og barnevernsleder den gangen. I dag er hun leder for tilrettelagte tjenester i kommunen. Flatø sier de gikk gjennom barnefordelingssaken etterpå, og fant ut at de hadde tatt riktige avgjørelser.

– Jeg vet at noen av de barnehageansatte har slitt veldig etterpå. Generelt er det ikke vanskelig å få tilgang til hjelp i vår kommune, men du må tilby hjelp gang etter gang, fordi mange sier det går greit rett etterpå, sier Flatø.

Ikke støtte fra lærerlaget

Norsk Lærerlag advarte barnehagelærere mot å vitne i barnefordelingssaker etter gisselsaken.

Pedagogisk leder Helga Hope synes det var vondt ikke å få støtte etterpå.

– Det er leit hvis ansatte følte de ikke fikk støtte av egen fagforening, og det kan jeg bare beklage, sier Helga Hjetland i dag. Hun vil likevel råde barnehagelærere til å tenke seg godt om før de vitner i barnefordelingssaker, med mindre ungene kommer med blåmerker og synlige tegn.

Utdanningsforbundet om å vitne

Barnehagelærere kan ikke nekte å vitne dersom de blir innkalt gjennom «forkynning av vitnestevning», som det heter i tvisteloven. Det forklarer nestleder Hege Valås i Utdanningsforbundet. Dette er likevel ikke den vanlige måten å bli innkalt som vitne i vanlige barnefordelingssaker på. I slike saker er det som regel partenes advokater som innkaller til vitneavhør.

– Da har barnehagelærere anledning til å reservere seg, og det er god grunn til å avstå fra å vitne, sier Valås. Hun sier forbundet har klare betenkeligheter med at barnehagelærere skal brukes som vitne i vanlige barnefordelingssaker, med mindre det er helt nødvendig.

– I saker som omhandler mistanke om omsorgssvikt eller mishandling, er det annerledes, sier Valås. Skal en barnehagelærer forklare seg, må personen søke om og få fritak fra taushetsplikten.

– I forbindelse med Hjelmelandsaken uttalte Norsk Lærerlag at barnehagelærere bør tenke seg godt om før de vitner i barnefordelingssaker. Hva tenker Utdanningsforbundet i dag?

– Vi har den samme holdningen i dag. Og kanskje er det lurt å gjøre litt mer enn å tenke seg om. Det er alltid lurt å drøfte dette med sin leder, tillitsvalgte eller en god kollega. I vanskelig situasjoner kan det være riktig å rådføre seg med noen med juridisk kompetanse, som egen fagforening, svarer Valås.

> *JEG BLE REDD DA POLITIET RINGTE FOR Å FORTELLE AT GISSELTAKEREN SKULLE HA PERMISJON.*

Dokumentaren fortsetter på side 16.

Matglede starter her!

Barebramat.no er en helt ny tjeneste som gjør det trygt og tidseffektivt å planlegge matserveringen i din barnehage. Vi gir deg oppskrifter og relevant informasjon fra våre ernæringsfysiologer og kokker – selvfølgelig basert på offentlige retningslinjer. Alt du trenger til oppskriftene og andre basisvarer kan bestilles og tilpasses etter barnehagens budsjett, allergener og rutiner – direkte levert!

Barebramat.no

Bare BRA MAT BARN OG UNGE

– Det har ikke gått bra med meg

Heidi Hetland (40) er uføretrygdet som følge av gisselsaken.

Heidi Hetland er glad hun har ansvar for 12 sauer på gården hun og mannen eier. Det er godt å ha noe å drive med, sier 40-åringen, som i dag er ufør som følge av gisseldramaet.

Heidi Hetland tar imot Første steg på gården ti minutters biltur fra Hjelmeland sentrum.

– Jeg tenkte hver dag at dette går over, men det gikk ikke over, selv ikke nå 20 år etter. Det har ikke gått bra med meg, og hendelsen er fremdeles en stor del av hverdagen min, forteller Heidi, som har fått posttraumatisk stresslidelse (PTSD).

KROPPEN SA IFRA

Heidi er veldig redd for barna sine, fordi hun har erfart at fæle ting kan skje. Hun var 21 år og læring som barne- og ungdomsarbeider den gangen. Heidi tok fagbrev tre uker etter gisseldagen, fikk mange tilbud om psykolog og hjelp rett etterpå, men opplevde at hun ikke trengte det. Selv om kroppen hennes sa det ikke gikk bra, tok det fem år før hun skjønte at hun hadde problemer. Da hun opplevde dødsfall i familien, kom alle minnene fra gisseldramaet tilbake. Heidi jobbet i barnehagen 15 år etterpå, men er i dag ufør. Hun så rett etterpå at flere ansatte tilsynelatende klarte seg bra, og tenkte at det skulle hun også klare.

– Jeg hadde ikke lyst til å være den som sutret og klaget, sier hun.

LAGER ALDRI VAFLER

– Jeg snakket aldri om følelser og hva jeg tenkte, før etter mange år. Som at hun tenkte på begravelsen sin da hun satt fanget. Varmen, lukta av stearinlys som skulle brukes på bomben, barn som tisset på gulvet fordi de var redde, og barn og voksne som sto tett inntil hverandre i garderoben og ventet på klarsignal om å få slippe ut. Hun husker de gikk hånd i hånd ut, torde ikke snu seg og se mot barnehagen, i frykt for at gisseltakeren skulle skyte dem. Spesielt våren, med flagg, den pistasjgrønne bjørka og lukten av vafler, tar henne tilbake til gisseldagen. Hun lager aldri vafler og får stadig flashback fra dramaet.

TRAKK SEG UNNA

Heidi blir ofte møtt med at hun må legge hendelsen bak seg. Det er vondt.

– Jeg velger ikke å ha det slik. Heidi skulle ønske hun hadde fått tilbud om hjelp etter en tid.

– Jeg trakk meg vekk, klarte ikke være med på noe sosialt. Noen burde reagert. Traumer trenger ikke komme med en gang. Hvis noen hadde tatt kontakt på et senere tidspunkt, hadde det kanskje vært nok til at jeg tok imot hjelp, sier Heidi, som i dag går til psykolog. Hun er glad for at de fikk ny barnehage et år etter gisseldramaet. 40-åringen sier en lærdom av gisselsaken er å følge opp de involverte en tid etterpå, og at ansatte bør snakke om at gisselsituasjoner kan skje. I dag har Heidi ansvaret for 12 sauer på gården der hun bor med mann og barn. Hun har som mål å komme i arbeid igjen, men det blir ikke i en barnehage.

Flyttet og byttet yrke

Marianne Hiim (48) flyttet og tok jobb på hotellkjøkken et år etter gisseldramaet. Hun var 29 år og assistent under gisseldramaet. I dag jobber hun på postkjøkkenet på Stavanger universitetssykehus.

– Gisselsaken har ikke preget meg, men jeg er mer skvetten, har vanskelig for å stole på folk og kan få katastrofetanker, sier Marianne. Hun tok imot hjelp fra både psykolog og traumeekspert Magne Raundalen rett etterpå og snakket med en psykiatrisk sykepleier som var i barnehagen en periode.

– Nå har han sonet og gjort opp. Jeg sitter igjen med vonde enkeltopplevelser, ikke redsel, men det har preget meg, og det kan jeg ikke tilgi ham for, sier Marianne. Det verste minnet er da hun slapp fri mens det ennå var ansatte og barn igjen. Å møte blikket til foreldre som desperat lette etter sine, når hun visste hvem som var igjen. Gutten som sa til henne: «Tusen takk for at jeg fikk lov å gå.» Tiden etter at hun hadde ringt politiet fra kontoret idet gisseltakeren tok dem til fange. Hun tenkte at det var hennes feil om alt gikk galt.

– Jeg tenkte at dette er dagen jeg kommer til å dø, minnes Marianne.

Anita fortrengte gisseldramaet

Anita Hjorteland Viken (51) klarer ikke å være med på beredskapsøvelser i kommunen i dag. Hun var 31 år og assistent under gisseldramaet.

– Jeg har forsøkt å fortrenge det som har skjedd. Når det blir snakk om saken, kjenner jeg det i magen, sier hun. Anita var med på de felles møtene med psykolog etter gisseldramaet, men har ikke hatt behov for mer hjelp etterpå. Hun jobbet i Hjelmeland barnehage i 14 år etter gisseldramaet. For fem år siden fikk hun spørsmål om å overta som styrer i en annen barnehage i kommunen, og takket ja.

– De ansatte gjorde en formidabel innsats for å beskytte barna

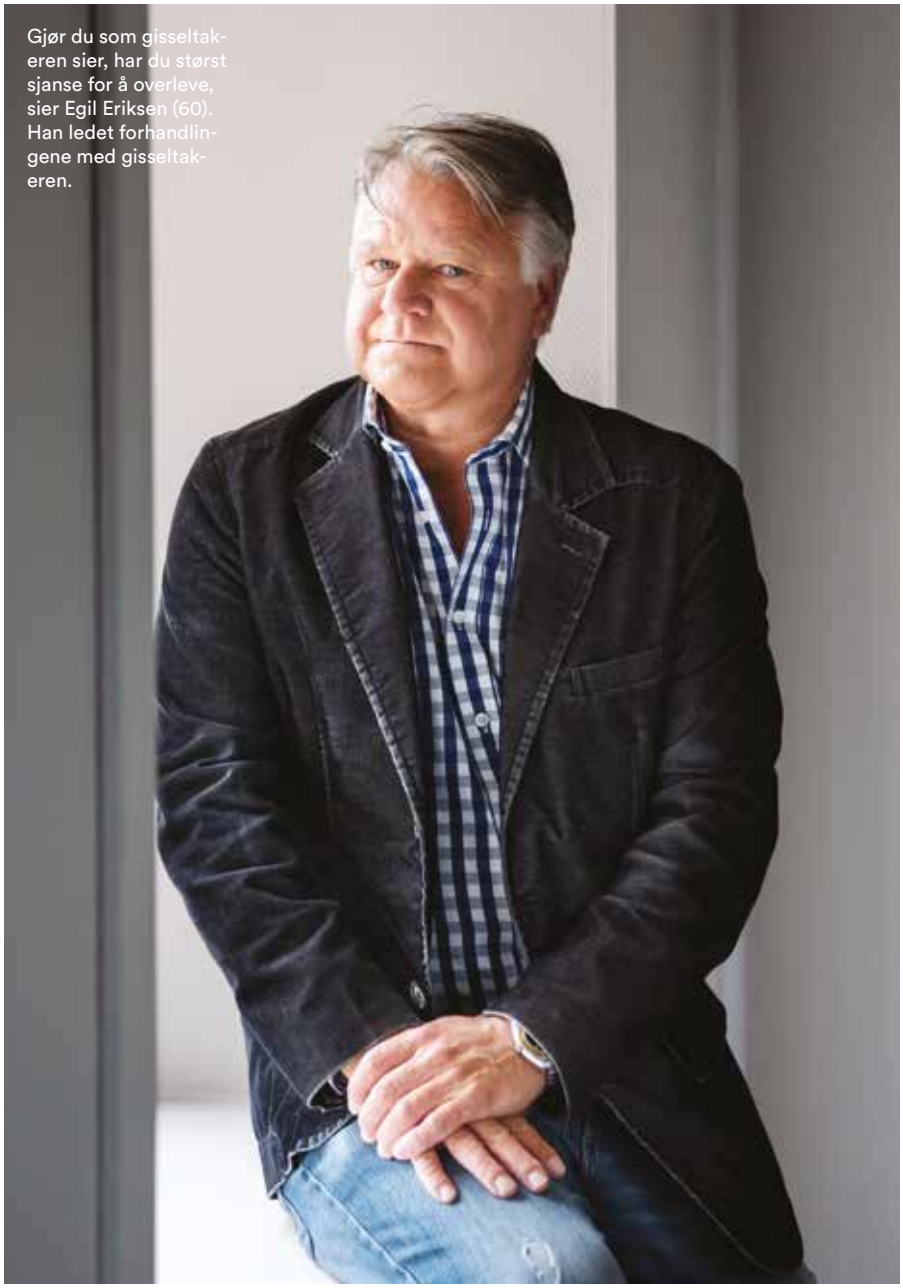

Gjør du som gisseltakeren sier, har du størst sjanse for å overleve, sier Egil Eriksen (60). Han ledet forhandlingene med gisseltakeren.

Å samarbeide med gisseltakeren er det eneste riktige å gjøre hvis du blir tatt som gissel, sier Egil Eriksen.

Gjør du som gisseltakeren sier, ikke får panikk eller prøver å rømme, så har du og de andre gislene en mulighet til å overleve, sier Egil Eriksen (60). Han var forhandlingsleder under gisselaksjonen i Hjelmeland.

KAN BLI MARTYR

– Er du avvisende til noe gisseltakeren ber om, og blir sett på som en som ikke samarbeider, kan du bli utvalgt som martyr hvis det er behov, eller du kan

BEREDSKAPSØVELSE

Dere trenger ikke øvelser live. Ha skrivebordsøvelser der dere diskuterer hva dere vil gjøre i ulike situasjoner. Det kan føre til at du er mentalt forberedt på ulike hendelser.

Ha en to timers øvelse på slutten av dagen uten barna til stede.

Hør med det lokale politiet om de kan bli med og diskutere ulike scenarioer på et personalmøte.

bli låst inne på et kontor for at gisseltakeren skal ha kontroll. Du må akseptere at du er et gissel, og ikke en leder for en barnehage eller kaptein på et fly, forteller Eriksen. Han har utdannelse i forhandlingsteknikk hos FBI og Scottland Yard og er en av de fremste i landet innen faget. Eriksen husker godt 15. mai 2000. Han var bindeleddet mellom politimesteren i Stavanger og forhandlingsteamet, som satt og forhandlet direkte med gisseltakeren.

– Gisseltakeren ville ha kontakt med sine barn, ha en advokat, men ville ikke ha kontakt med det lokale politiet. Det var et defensivt krav. Det betyr at hvis politiet ikke gjør noe, så kan det være at det ikke skjer noe. Vår strategi var derfor ikke å gjøre noe som kunne provosere frem handlinger, minnes politimannen.

FRYKTET SELVMORD

Et vanlig verktøy i gisselsaker er å forsøke å komme inn på gisseltakeren. Ved å vise empati, bygge tillit og forsøke å forstå gisseltakerens handlinger kan forhandleren få bedre innflytelse.

– Gisseltakeren sa han kjente taktikken, at dette var nøye planlagt, og at vi ikke måtte lure ham. Det overrasket oss, forteller Eriksen. Politiet måtte sperre fasttelefonen inne i barnehagen fordi media ringte. Politiet kommuniserte via gisseltakerens mobiltelefon og var svært kritisk til at gisseltakeren slapp til i det direktesendte tv-programmet til Per Ståle Lønning på TV 2.

– Du kan ikke sende personer live på tv for å drive terapi for å få gisler løslatt. Vi var redd for at det personene i tv-debatten sa til gisseltakeren, skulle føre til at han tok livet sitt, sier Eriksen. Da gisseltakeren overga seg en time etterpå, var forhandlingslederen glad og lettet.

ROSER DE ANSATTE

– De ansatte gjorde en formidabel innsats for å beskytte barna, sier gisseleksperten. Han har reist verden rundt for å dele sine erfaringer fra gisseldramaet i Hjelmeland. Nå har han gått av med pensjon fra jobben som stabssjef og seksjonsleder for samfunnssikkerhet og beredskap i Sør-Vest politidistrikt i Stavanger. Han holder sikkerhetskurs for barnehager.

VIKTIG MED ØVELSER

39 prosent av landets 6000 barnehager har aldri gjennomført en beredskapsøvelse, viser en ny undersøkelse. Eriksen kjenner seg godt igjen i tallene. Han sier verken politiet eller barnehagene har ressurser til å delta på og holde kurs. Den tidligere forhandlingslederen mener det er viktig med beredskapsøvelser og sier det er en myte at det skaper større bekymring.

Les svaret fra Per Ståle Lønning på side 33.

I EN GISSELSITUASJON

Gjør som gisseltakeren sier. Da har du størst sjanse for å overleve.

Prøv ikke å få panikk eller å rømme. Det kan føre til trusler mot dem som er igjen.

Ivareta gisseltakeren. Lytt til personen og forsøk å komme inn på personen.

Fortell hvem du er, hvis du får muligheten. Det kan føre til at du får sympati fra gisseltakeren, som vil se deg som et menneske, ikke bare middel for å nå målet.

Det såkalte «stockholmsyndromet» kan oppstå. Det betyr at ofre får sympati for sine kidnappere. Begrepet oppsto etter at ansatte ble tatt som gisler i en bank i Sverige i 1973.

Kilde: *Egil Eriksen, tidligere seksjonsleder for samfunnssikkerhet og beredskap i Sør-Vest politidistrikt i Stavanger.*

ANNONSE

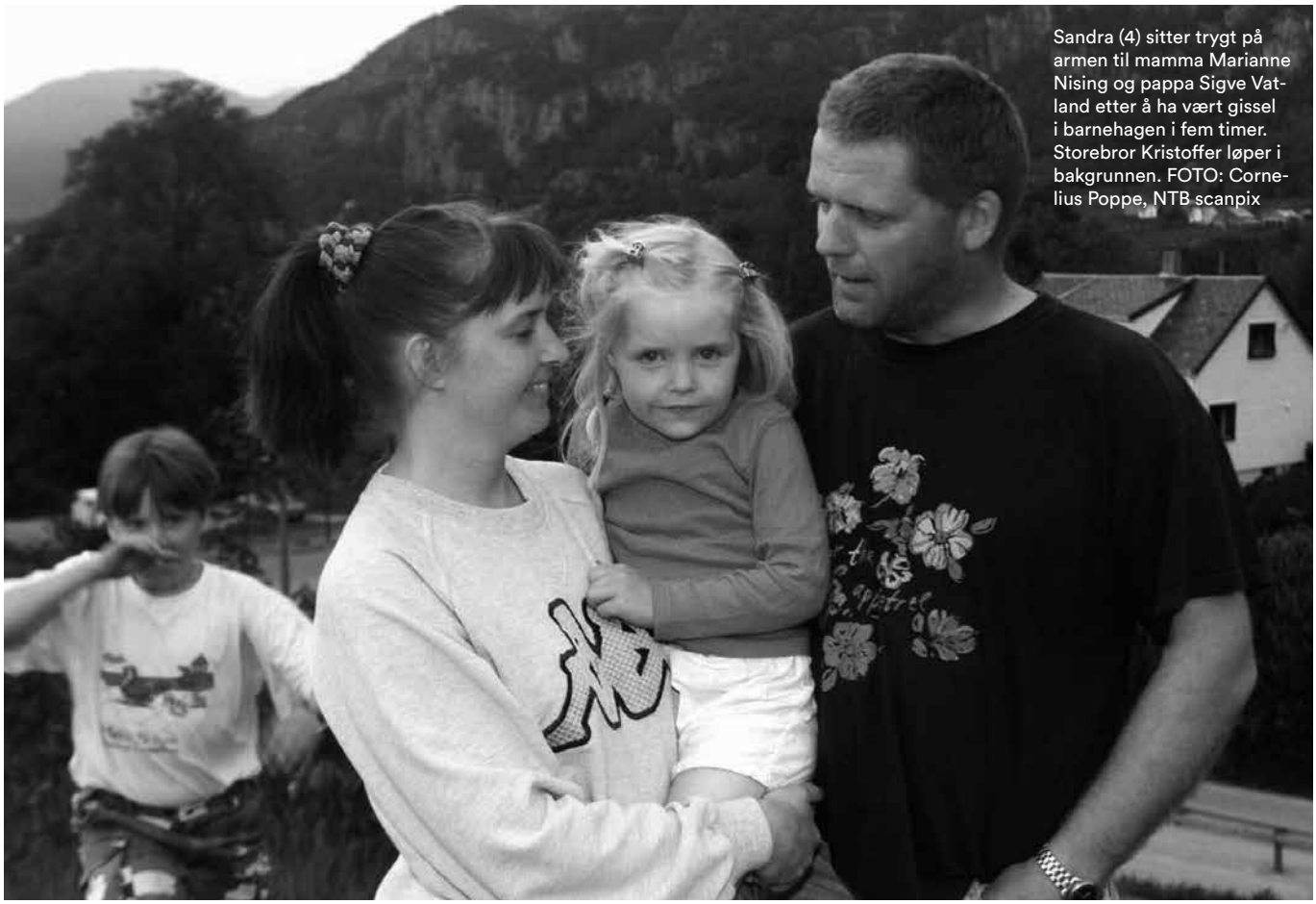

Sandra (4) sitter trygt på armen til mamma Marianne Nising og pappa Sigve Vatland etter å ha vært gissel i barnehagen i fem timer. Storebror Kristoffer løper i bakgrunnen. FOTO: Cornelius Poppe, NTB scanpix

Følelsen fra gisseldramaet sitter fortsatt i Sandra

Sandra Nising Vatland var fire år og glemmer aldri dagen da en fremmed mann kom inn i Hjelmeland barnehage.

Det var ikke en sky på himmelen den dagen. Sandra Nising Vatland kjente ikke igjen mannen som kom inn porten. Hun og barna lekte videre. Foreløpig uten bekymring. En av barnehagelærerne ropte at de skulle gå inn. Barna ble beordret inn på et rom. Fireåringen skjønte at noe var galt.

FORSTO DET VAR FARLIG

Barnehagelærerne virket stresset og så redde ut. Men den fremmede mannen så ikke skummel ut, bare helt vanlig.

– Vi satt tett sammen på knærne. Det var varmt i rommet – og vi ble sendt ut to og to for å lufte oss med jevne mellomrom. Jeg skjønte ikke hva som foregikk, men forsto at det var en farlig situasjon. Jeg minnes at vi barna var rolige, forteller Sandra. Hun er i dag 23 år, nyutdannet barnehagelærer og nybakt mamma til en gutt, som

Sandra Nising Vatland sammen med mamma Marianne Nising og pappa Sigve Vatland på samme sted nesten 20 år etter gisselsaken i Hjelmeland. Sandra er blitt mamma til Samson og er nyutdannet barnehagelærer. Hun mener det er viktig å ta med seg erfaringene inn i sin nye jobb.

slapper harmonisk av på brystet hennes hjemme i stua til foreldrene. Den hvite hekleduken på stuebordet er dekket av en haug med aviser og ukeblader fra år 2000, der Sandra og foreldrene var omtalt.

GISSELTAKEREN TOK TELEFONEN

Moren hennes, Marianne Nising (50), ringte tilfeldigvis til barnehagen for å spørre om noe, like etter at gisselaksjonen var i gang.

– Det var en mann som tok telefonen, så jeg la på. Jeg var sikker på at jeg hadde tastet feil nummer, fordi det ikke jobbet menn der. Da jeg ringte på nytt, var det Helga Hope som tok telefonen og sa hun ikke kunne snakke, forteller Marianne. Hun var på jobb på Spar i nærheten og husker kundene fortalte om maskerte menn i buskene utenfor barnehagen. Hun gikk til skolen, der andre foreldre var samlet.

– Jeg var redd, men tror likevel ikke det gikk opp for meg hvor alvorlig det var, sier Marianne og blar i Norsk ukeblad for å vise en reportasje om familien et år etter hendelsen.

SMILENDE UT AV AMBULANSEN

Marianne minnes et salig kaos i Hjelmeland. Det var politifolk med skarpladde våpen og innpåslitne journalister fra hele verden som ville snakke med dem. Noen timer senere kjørte en ambulanse inn i skolegården. Det var den første puljen med barn som ble løslatt. Blant dem var hennes datter. Marianne glemmer aldri det bildet. Datteren kom smilende mot henne, hånd i hånd med en barnehagelærer og noen av vennene.

> “
> JEG SKJØNTE IKKE HVA SOM FOREGIKK, MEN FORSTO AT DET VAR EN FARLIG SITUASJON

Fireåringen var så glad og stolt fordi hun hadde fått lov til å kjøre sykebil!

– Det var en stor lettelse. Vi dro rett i butikken og kjøpte is til Sandra, forteller moren.

TABUBELAGT

– Vi ble ikke fulgt opp i ettertid. Alt var plutselig helt vanlig igjen, sier Marianne. Både mor og datter opplevde at saken ble tabubelagt.

– Vi snakket aldri om det som hadde skjedd. Verken i barnehagen eller på skolen, sier 23-åringen, som nylig fikk jobb i Årdal barnehage, et kvarters kjøretur unna Hjelmeland. Hun er overbevist om at oppfølgingen ville vært bedre hvis noe lignende hadde skjedd i dag.

– Jeg vil ikke si at hendelsen har preget meg, men følelsen sitter fortsatt i, sier hun. Sandra har diskutert Hjelmeland-saken med sine medstudenter.

– Det bør være like naturlig å øve på denne type krisesituasjoner som å ha brannøvelser, sier Sandra. Hun vil ha fokus på gisselaksjoner når hun starter i ny jobb som barnehagelærer etter barselpermisjonen.

Les tilsvar fra kommuneledelsen på side 27.

1. Sandra Nising Vatland (23) steller sønnen Samson hjemme hos foreldrene i Hjelmeland. Gisseldramaet preger henne ikke i dag, selv om hun husker enkelte ting. **2.** Foreldrene til Sandra har tatt vare på mye av det som ble skrevet om gisseldramaet i Hjelmeland i tiden etterpå.

> *VI SNAKKET ALDRI OM DET SOM HADDE SKJEDD. VERKEN I BARNEHAGEN ELLER PÅ SKOLEN.*

Det siste gisselet

Datteren til Silje Jørmeland ble holdt igjen helt til slutt. Hun trodde aldri hun skulle få se datteren igjen.

Da gisseltakeren sa direkte på TV 2 at han kom til å ta livet av ungene hvis han ble nødt til det, raknet det for meg, sier Silje Jørmeland (40).

VENTET PÅ SKOLEN

– Det var helt kaos. Jeg ble holdt fast og ført bort av en ambulansesjåfør da jeg kom for å se om Miriam var blant de siste barna som ble fraktet til skolen, sier Silje.

Hun var bare 21 år gammel og hadde nettopp født sitt andre barn. Da Silje fikk hente datteren i barnehagen ved 23-tiden, hadde den lille jenta fått sjokolade og omsider sovnet av utmattelse på sofaen. Datteren var nesten tre år og pleide ikke å sove i barnehagen. Miriam ble livredd for fremmede menn og vanskelig å legge. Etter gisseldramaet ble datteren ofte omtalt som «vanskelig» i barnehagen. Da lillebroren startet like etterpå, kom søsteren stadig vekk inn på hans avdeling og ville ikke at de ansatte skulle la ham sove.

– Miriam hadde vært urolig og mast mye på gisseltakeren, så han ble irritert på henne. Hun forandret seg mye etter dette.

De siste barna er frigitt og hentes i ambulansen. (Dette er ikke Silje Jørmeland.) Flere av barna og foreldrene skulle ønske de hadde fått bedre oppfølgning av kommunen i ettertid. (Foto: NTB scanpix)

SAVNET FAGLIG OPPFØLGING

Moren savnet en grundig, faglig oppfølging etter gisseldramaet, som en ordentlig debrief dagen etter i stedet for is og brus. Hun reagerer også på at hun ikke ble fortalt alt om hvordan Miriam hadde hatt det, og mener det er viktig å ta lærdom av saken. I dag husker datteren knapt hva som skjedde, slik at det ikke er naturlig for henne å uttale seg i saken. Hun studerer, og det går veldig fint med henne.

Les tilsvar fra kommuneledelsen på side 27.

Fikk ikke hjelpen de trengte

Et av de andre barna som var gissel i barnehagen, går det ikke bra med i dag. Barnet klarte ikke å se foreldrene tenne stearinlys etterpå, og slet med tanker om at familien kom til å bli drept.

–Barnet mitt forsto at mannen hadde skytevåpen, forteller moren, som ønsker å være anonym av hensyn til barnet. Hun opplevde at de ikke fikk hjelpen de trengte i ettertid.

Hadde mareritt etterpå

Morten Bauge (24) har gisseldramaet friskt i minnet. Han var fem år gammel.

– Jeg var redd. Mennene i svarte klær med finlandshetter og våpen skremte meg. Jeg skjønte ikke at det var politi. Dagen etter ville han ikke gå i barnehagen.

– Jeg hadde ofte mareritt. En gang begynte jeg plutselig å hylgråte da jeg kikket inn i skogen, sier Morten, som i dag er utdannet og jobber som styrmann. Han mener oppfølgingen i ettertid har vært for dårlig.

– Det hadde ikke skadet å spørre oss om hvordan det går etter en så dramatisk erfaring, sier 24-åringen.

Første som slapp ut

Odd Fossaa Viga (24) var en av de første gislene som slapp ut. Han husker ikke helt om han var redd eller ikke.

– Jeg tror vi fikk tilbud om oppfølging, men jeg hadde ikke behov for det. Hendelsen har ikke preget meg, sier 24-åringen, som i dag studerer petroleumsgeologi og biofysikk ved Universitetet i Oslo.

Tilbake på stedet dramaet skjedde

Jarle Sylta mistet mye av tryggheten etter at sønnene ble tatt som gisler i barnehagen. I dag går det bra med Endre (22), mens Martin (25) sliter med angst.

Jarle Sylta tilbake på tomten der Hjelmeland barnehage nå er revet til fordel for nye leiligheter. – De fleste er glade for at barnehagen er borte, sier han.

> **VI VET IKKE OM ANGSTEN SKYLDES HENDELSEN.**

Jarle Sylta (64) låser opp kontoret i Hjelmeland rådhus, der han var på rektormøte da han fikk beskjed om at begge barna på tre og seks år var tatt om gisler i barnehagen. Jarle Sylta var 45 år og skole- og barnehageleder. Fra vinduet kan han se opp på tomta der barnehagen lå, før den ble revet i april i år.

SINT OG REDD

– Jeg var sint og redd og sto på sprang til å dra ned i barnehagen, sier Jarle. Politiet avverget det og satte ham til å vinke trafikken forbi barnehagen. Han fikk tankene over på noe annet. Da sønnene ble sluppet fri, følte han en stor lettelse. Jarle viser Første steg rundt på tomta der bare grunnmuren til Hjelmeland barnehage står igjen. Her skal det bli leiligheter. Den gamle trappa er murt inn, men ennå synlig på baksiden. I kjelleren står en stor, brun blomsterpotte med kongler og en barneseng, som tause vitner på dramaet i etasjen over for 20 år siden. Jarle skulle ikke bare takle sine egne opplevelser i ettertid, men var også en av dem som hadde ansvar for at personalet og foreldrene fikk hjelp av kommunen.

– Alle som er utsatt for traumatiske hendelser, bør få obligatorisk oppfølgning, ikke bare bli fortalt at de kan oppsøke hjelp ved behov, og det bør skje av folk som er eksperter på traumer, mener Jarle. Han sier det er viktig at arbeidsgiver og helseinstanser samarbeider, slik at alle berørte får hjelpen de trenger etterpå.

GISSELTAKEREN SA UNNSKYLD

Gisseldramaet førte til at han mistet deler av tryggheten, ble redd for barna og har beskyttet dem mer i oppveksten enn han ellers ville gjort.

– Den grunnleggende tryggheten er forstyrret, sier Jarle. Han peker på stedet der det lå en skarpskytter gjemt utenfor barnehagegjerdet. Han var mye sint etterpå, men sinnet avtok etter at gisseltakeren sa unnskyld da de tilfeldigvis møttes på røykerommet under rettssaken. Jarle sier det ikke er mulig å tilgi, men han er ferdig med saken. Sønnene hans, Martin og Endre Lomeland, er adoptert fra Sør-Korea og kom til Norge da de var tre måneder gamle. Eldstesønnen (25) husker godt hva som skjedde.

– En mann kom og sa han hadde tatt kontroll over barnehagen, og sa han skulle sprenge barnehagen i lufta om vi ikke gjorde som han sa. Jeg tenkte jeg ikke var trygg, forteller 25-åringen i dag. Han vurderte å rømme, men torde ikke i frykt for hva som ville skje med de andre. Han satte seg heller i en krok og var stille. Martin husker han ble kjørt i sykebil etter at han slapp fri. Han husker de voksnes alvorlige og redde ansikter. Da han fikk skolevegring i 5. klasse og alvorlig angst, trodde faren det skyldtes traumer fra gisseldramaet. Først på ungdomsskolen fikk sønnen diagnosen asperger syndrom.

– Vi vet ikke om angsten skyldes hendelsen, sier 25-åringen, som fullførte videregående på nett og drømmer om å studere til å bli dataingeniør.

HUSKER LITE

Lillebror Endre Lomeland (22) var tre år og husker nesten ingenting fra den dramatiske dagen. Kun at han tok ambulanse da han ble sluppet fri, og var lei seg for at ei venninne måtte bli igjen.

– Hendelsen har ikke preget meg personlig, sier 22-åringen. I dag studerer han for å bli barnehagelærer i Bergen. Endre kan ikke huske at de snakket om saken andre steder enn hjemme da han vokste opp. Kun da Helga Hope ga ut bok om hendelsen.

– Vi snakket ikke om hendelsen på skolen, kanskje var det for å glemme, sier 22-åringen. Av de 13 elevene i klassen hans hadde omtrent halvparten vært gisler. Familien har snakket en del om gisselsaken hjemme, men Jarle Sylta opplevde etter hvert at bygda ville legge hendelsen bak seg.

– De som var direkte berørt, snakket mye om dette, men bygda la det brakk. Det var ikke noe som ble snakket om, og det ble lagt lokk på saken, sier Jarle, som er glad hendelsen kommer frem i lyset igjen.

Endre Lomeland (22) var tre år da han ble tatt som gissel i barnehagen. Hendelsen har ikke preget ham, og i dag studerer han for å bli barnehagelærer. Foto: Privat

TV 2 brøt god presseskikk

Innslaget om gisseltakeren i debattprogrammet på TV 2 ble felt for brudd på god presseskikk.

Pressens faglige utvalg (PFU) «vil sterkt advare pressen mot en aktiv og direkte inngripen i konflikter der menneskeliv kan stå på spill». Innslaget brøt også, ifølge PFU, med Vær Varsom-plakatens punkter om personvern ved at gisseltakeren navnga personer. Ifølge TV 2s tilsvar ble innslaget sendt «etter nøye overveining, hvor alle relevante interesser ble veiet mot hverandre».

– Min jobb den gang var i ettertid å få frem TV 2s egne vurderinger, fylle ut fremstillingen av hendelsesforløpet og diskutere de generelle problemstillingene som grunnlag for PFUs behandling av saken, sier TV 2-advokat Theo Jordahl. Han var ikke involvert i de redaksjonelle beslutningene i forkant av programmet.

Les mer om klagesaken her:
https://presse.no/pfu-sak/08600/

1. Jarle Sylta (45) og sønnen Martin (5) går i 17. mai-toget bare to dager etter gisseldramaet i Hjelmeland. Foto: NTB scanpix. **2.** En brun blomsterpotte full av kongler er en av de siste tingene som står igjen i kjelleren i den gamle barnehagen, som nå er revet. **3.** Bare grunnmuren står igjen etter den gamle barnehagen, samt en barneseng som de minste barna trolig lå i mens gisseldramaet pågikk.

Tidligere ordfører i Hjelmeland, Terje Thornquist, sier de tilbød barnehagelærerne, foreldrene og barna oppfølging etterpå, men han tror ikke at alle benyttet seg av det.

Tar selvkritikk

Daværende ordfører og varaordfører i Hjelmeland er imponerte over hvordan ansatte i kommunen og barnehagen håndterte gisseldramaet, men innrømmer at barna burde ha blitt fulgt opp bedre i ettertid.

Ordføreren var i Oslo i forbindelse med tusenårsmarkeringen 15. mai 2000, og varaordfører Sigbjørn Schmidt måtte ta hans plass i kriseteamet.

– Jeg holdt på med våronna da jeg ble ringt etter. Alvoret gikk opp for meg da jeg kom til Hjelmeland og ble møtt av veisperring og svartkledte skarpskyttere med finlandshetter, som krøp i posisjon ved barnehagen. Det var grotesk. Kontrasten til vårgrønne bjørketrær og den fredfylte idyllen jeg hadde kjent på tidligere denne formiddagen, var sterk, sier Schmidt.

PÅGANG FRA VERDENSPRESSEN

– Pågangen fra medier fra hele verden var kolossal. Det var alt fra CNN til franske og japanske TV-stasjoner, forteller Schmidt. Han sier kriseøvelsen kommunen hadde hatt like i forkant av gisseldramaet, hadde en åpenbar positiv effekt.

– Vi hadde jo ikke øvd på dette, men alle visste hva de hadde ansvar for i en krisesituasjon. Oppgavene ble løst på en forbilledlig måte, og de som imponerte meg aller mest, var barnehagelærerne. De beholdt roen – og var opptatt av å skjerme barna, sier Schmidt.

> “DET HAR NOK DUKKET OPP TING I ETTERTID, SOM VI IKKE HAR FANGET OPP.

TILKALTE EKSTRA KRISETEAM

Da alle Norges ordførere sto i kø for å hilse på kong Harlald under tusenårsmarkeringen, og turen kom til Terje Thornquist, spurte kongen hvor han var ordfører.

– Da jeg svarte Hjelmeland, sa han: «Er du her?». Kongen hadde sett nyhetene, og jeg skjønte at jeg måtte komme meg hjem, sier Thornquist, og legger til at dette var en tid uten smarttelefoner. Thornquist hadde tidligere på dagen fått beskjed om at gisseltakeren var et kjent navn, og at man så for seg en rask løsning.

– Jeg snakket med flere barn og foreldre da jeg var tilbake samme kveld, og besøkte barnehagen sammen med rådmannen dagen etter, sier Thornquist.

Både et kriseteam fra Stavanger og barnepsykolog Magne Raundalen kom for å bistå kommunen.

– Jeg var opptatt av å stille alle ressurser til rådighet for å kunne hjelpe alle som hadde behov for oppfølging, sier den daværende ordføreren.

SENSASJON I NORGE

Både kommunen og de ansatte i barnehagen fikk ros etterpå av blant annet politiet i Stavanger for måten de håndterte gisselsituasjonen på. Thornquist sier gisseldramaet var en sensasjon. Det norske kommuner hadde øvd på tidligere, var krisesituasjoner som strømbrudd, brann og flom. Thornquist opplevde likevel at Hjelmeland kommune klarte å bruke erfaringen og kunnskapen de satt på.

– Tidligere var det ikke krav om at norske barnehager og skoler skulle ha detaljerte kriseplaner, men det har blitt et krav etter denne hendelsen, sier han.

– *Flere barn og foreldre opplever at det ble lagt lokk på saken i ettertid. Ble det det?*

– Vi tilbød barnehagelærerne, foreldrene og barna oppfølging i form av samtaler med fagpersoner, men jeg tror ikke at alle ønsket å benytte seg av

Ordører Terje Thornquist kom til Hjelmeland barnehage med blomster dagen etter gisseldramaet. Foto: NTB scanpix.

> **JEG VAR OPPTATT AV Å STILLE ALLE RESSURSER TIL RÅDIGHET FOR Å KUNNE HJELPE ALLE SOM HADDE BEHOV FOR OPPFØLGING.**

Pågangen fra verdenspressen var kolossal, forteller Sigbjørn Schmidt, som var varaordfører under gisselsaken og måtte svare journalister fra alt fra CNN til tyske, franske og japanske tv-stasjoner.

det. Og så har det nok dukket opp ting i ettertid, som vi ikke har fanget opp, men det ble aldri lagt lokk på saken fra vår side, sier Thornquist.

KUNNE HA FULGT BEDRE OPP

Kommunen var involvert i rettssaken og ankesaken. Og det var trøkk mot kommunen da det var snakk om at gisseltakeren skulle løslates før saken kom opp.

– Flere barn og foreldre mener at dere burde gjort mer. Hva tenker du?

– Vi laget systemer for å kunne gi hjelp og innhentet råd fra eksperter. De ble fulgt, men vi kunne kanskje vært mer proaktive. Jeg vet at mange har strevd med hendelsen i ettertid. Kommunen kunne nok ha ytet mer hjelp på lengre sikt. Gått grundigere til verks og spurt hver enkelt om de trengte noe. Jeg ser dét i etterpåklokskapens lys.

Terje Thornquist er gjort kjent med den spesifikke kritikken fra foreldre og barn, men ønsker ikke å kommentere denne utover dette.

VI SKULLE GJORT MER FOR HAM

Også hos daværende sokneprest i Hjelmeland, Georg Reistad, står gisselsaken sterkt i minne.

– Jeg kjente gisseltakeren godt og gjorde alt jeg kunne for å hjelpe ham. Jeg besøkte ham flere ganger, sier Reistad. Verken han eller andre i hjelpeapparatet kunne forestille seg at situasjonen skulle få en sånn dimensjon.

– I ettertid tenker jeg at vi skulle gjort enda mer, sier soknepresten, som tilbød seg å gå inn i barnehagen for å snakke med gjerningsmannen mens gisseldramaet pågikk. Han fikk ikke lov av politiet. Dagen etter gisselaksjonen besøkte soknepresten barnehagen.

– Jeg vet at flere barn slet med hendelsen i lang tid etterpå, sier Reistad. Dette er en av de sterkeste sakene han har opplevd i sine 41 år som prest.

ANNONSE

Nå ut til 67.000 lesere

Første steg er et tidsskrift med reportasjer, fagartikler og debatter om barnehage og oppvekst. Du når ut til våre lesere som er barnehagelærere, styrere, studenter, universitets- og høgskoleansatte og andre barnehagefolk i Norge.

NESTE UTGAVE KOMMER 11. DESEMBER.
ANNONSEFRIST ER 12. NOVEMBER.

Ta kontakt med
Mona Jørgensrud
mj@hsmedia.no
Telefon 62941032 / 91173473

FØRSTE STEG

Les mer: utdanningsnytt.no/forste-steg

– De ansatte kom i en umulig situasjon, som å velge hvilke barn som skulle settes fri

Tidligere kommunelege John. H. Nessa mener de ansatte i barnehagen gjorde en glimrende jobb mens de satt fanget med barna. Han får støtte av barnepsykiater Ida Garløv.

Selvsagt kunne mye vært gjort annerledes. Jeg har reflektert over om det ville vært hensiktsmessig å tvinge barna inn i en oppfølgning, i årevis etterpå, og svaret er nei, sier tidligere kommunelege John H. Nessa i Hjelmeland.

De som fikk den største påkjenningen, var de ansatte i barnehagen. De kom i en umulig situasjon, som å velge hvilke barn som skulle settes fri. De handlet godt og rolig og gjorde en glimrende jobb, sier John H. Nessa (70). Han var kommunelege og leder for kriseteamet under gisselaksjonen i Hjelmeland barnehage. To dager før hadde de hatt øvelse i kriseberedskap i hele kommunen.

TILBUD OM PSYKOLOG

– Jeg husker vi sa at vi hadde tenkt på alle mulige scenarioer, men ikke at noen ville ta gisler i en barnehage, forteller Nessa. Det var første gang det skjedde i den vestlige verden, og ble raskt en verdenssensasjon. I dag er Nessa pensjonist, og han tar imot Første steg på legekontoret i Hjelmeland, der han jobber som fastlege på deltid. Ansatte, barn og foreldre fikk tilbud om å snakke med barnepsykolog Magne Raundalen og psykiatere fra Sentralsykehuset i Rogaland etterpå.

– Noen ville snakke om det, mens andre mente det var best å glemme det, forteller Nessa.

BARNA IKKE FULGT SYSTEMATISK

– Vi fulgte opp barna gjennom helsestasjonen med kontrolltime hos psykiater rett etterpå. Barna ble ikke fulgt opp systematisk over tid. Det var opp til foreldrene, sier fastlegen. På grunn av taushetsplikten uttaler han seg på generelt grunnlag.

– Noen ansatte ble langvarig sykmeldt og kom ikke tilbake til barnehagen. I en gruppe med 25 barn vil det alltid være to–tre som sliter psykisk, derfor vet vi ikke om det er på grunn av hendelsen. Jeg har ikke registrert at noen barn har påberopt seg det, sier Nessa.

– Selvsagt kunne mye vært gjort annerledes. Jeg har reflektert over om det ville vært hensiktsmessig å tvinge barna inn i en oppfølgning, i årevis etterpå, og svaret er nei, sier Nessa.

LITEN KOMMUNE MED GOD OVERSIKT

Også en fra barnevernstjenesten og en ansatt i barnehagen var med i samtalene med barna og foreldrene. Kirsti Flatø (66) forteller at de skrev ned opplysninger, i tilfelle barna kom til å slite i fremtiden. Flatø var sosial- og barnevernsleder den gangen og hadde ansvar for å følge opp barn og foreldre. Hun sier de sikkert kunne gjort noe annerledes.

– Vi har ikke hatt oppfølging flere år etterpå fordi vi er en liten kommune med god oversikt, sier Flatø. Hun er gift med John H. Nessa. Men på grunn av taushetsplikten var det aldri naturlig å snakke om temaene hjemme før gisselaksjonen, ifølge Nessa.

GISSELSITUASJON PÅ TRAUMETOPPEN

Ida Garløv var en av to ansatte fra Barnepsykiatrisk poliklinikk ved Sentralsykehuset i Rogaland som bisto kommunen. Deres jobb var å følge opp barna, ikke de ansatte.

– Vi fant barn og foreldre som var skremt, men de fleste fikk hjelp lokalt. Ut fra den første samtalen var det færre enn fem som trengte mer hjelp av spesialisthelsetjenesten, minnes Garløv.

Psykiateren husker avisdebattene lokalt i ettertid, der noen mente de ansatte hausset opp hendelsen.

– Det er heftig og traumatisk for ansatte som har stått i dette. Skal vi rangere traumer, er gisselsituasjoner på den ekstreme toppen. Å bli stengt inne og truet på livet med våpen av mennesker som vil oppnå noe du ikke har kontroll over, er alvorlige traumer, påpeker Garløv. Hvordan det går med barn som opplever traume, er helt avhengig av hvor godt beskyttet de er av trygge voksne, ifølge Garløv.

– De ansatte i barnehagen gjorde en kjempejobb med å passe på at barna ble minst mulig skremt. Mange barn kom seg fint gjennom det som skjedde, takket være de ansatte, sier Garløv. I dag er hun overlege og spesialist i barne- og ungdomspsykiatri ved Oslo universitetssykehus.

BEARBEIDER VED FELLES HISTORIER

Traumer går i ulike faser, ifølge Garløv.

– Noen må i terapi for å finne ut av det, andre klarer seg selv, men det er ikke gratis å komme gjennom et traume, forklarer Garløv. Hun sier det er arbeidsgiver som skal sørge for et tilbud til ansatte. Psykiateren sier en lærdom etter Hjelmeland-saken er å dele historien i ettertid.

– Da lager man et «felles narrativ», en historie om det som skjedde, som gjør det trygt å legge det bak seg og slippe angsten som man ofte kan kjenne etterpå, også etter at faren egentlig er over. Det er slik vi bearbeider. Noen kan bli traumatisert igjen, men å snakke med barn og voksne om det som skjedde, kan være klokt å gjøre, mener Garløv.

Barnepsykolog og ekspert på traumer Magne Raundalen ble leid inn for å hjelpe ofrene etter gisseldramaet i Hjelmeland barnehage. Foto: NTB scanpix

– Det ble stille etterpå

Barnepsykolog Magne Raundalen reagerer på manglende oppfølging etter gisseldramaet i Hjelmeland.

Barnepsykologen beskriver Hjelmeland-saken som skjellsettende. Han ble selv tilkalt av kommunelegen noen få dager etterpå.

– Barnehagelærerne var skremt. Jeg observerte åpenbare traumer, noe som ikke er uvanlig de første ukene, sier Raundalen. Han rådet de ansatte til å bearbeide hendelsen.

JOBBER MED BARN I KRISE

Raundalen er en av landets mest kjente fagpersoner som jobber med barn i krise. Han er president i den norske UNICEF-komiteen og har blant annet hjulpet traumatiserte barn fra krigsherjede land. I Hjelmeland ga Raundalen råd om hvordan barnehagelærerne kunne snakke med barna om hendelsen, som at barna trengte knagger for å henge fra seg unødig frykt og forvirring.

– Vi hadde holdt på med Senter for krisepsykologi i 12 år da dette skjedde, og vår policy i barnehage og skole er at de som kjenner barna, snakker med dem. Barnepsykologen mener flere av barna ble rammet av posttraumatisk stresslidelse (PTSD).

– Vi snakket om PTSD allerede i 2000 – og de som får påvist diagnosen, har rett til nødvendig helsehjelp, sier barnepsykologen.

LOKALSAMFUNN I KRISE

Raundalen var tilbake i Hjelmeland en stund etter hendelsen. Han erindrer stillheten i det lille samfunnet. Etterreaksjonene som ikke ble tatt alvorlig.

– Flere ønsket å flytte fra Hjelmeland på grunn av manglende oppfølging. Jeg husker jeg sa til kommunelegen at dette var alvorlig, sier Raundalen. Barnepsykologen opplever at kommunen sviktet i ettertiden.

– Det er underlig, for engasjementet var helt i tråd med moderne krisepsykologi. Derfor er jeg overrasket over at stillheten senket seg over Hjelmeland, sier Raundalen.

KRITISK TIL LØNNING

Raundalen er svært kritisk til Per Ståle Lønnings dekning av gisseldramaet på TV 2.

– Å gå inn i en gisselsituasjon er et eget fag. Det finnes seks hovedpunkter man må følge. Bryter man disse, kan det gå veldig galt. Lønning brøt alle. Han både kjeftet og argumenterte imot gisseltakeren. Noe av det farligste var at gisseltakeren fikk slippe til på tv. Det var et under at det gikk bra, sier Raundalen.

– Det er ikke en rettighet å komme på tv, og dette ville heldigvis aldri ha skjedd i dag, sier Raundalen.

IKKE ENIG I KRITIKKEN

Tidligere kommunelege John H. Nessa er ikke enig i at det manglet oppfølging.

– Hvis Raundalen mener det, er han medskyldig. Han ga oss råd, og vi fulgte opp slik det var forventet, sier Nessa, som mener Raundalen gjorde en god jobb i Hjelmeland. Han sier ansatte og foreldre ikke hadde behov for å snakke med Raundalen den andre gangen han var i bygda. Nessa sier de fikk ros for sin håndtering av gisselsaken fra både offentligheten og enkeltpersoner.

–Det er mulig noen ansatte ikke fikk nok oppfølging av arbeidsgiver, og jeg tenkte nok at noen ville melde seg for å få hjelp etter en tid, sier Nessa.

Lønning angrer ikke

TV-programleder Per Ståle Lønning sier han ikke turde avvise gisseltakeren da han tok kontakt for å fortelle hvorfor han tok gisler i barnehagen.

Tidligere TV-programleder Per Ståle Lønning (69) tror han ville tenkt på samme måte i dag, som da han lot gisseltakeren slippe til på direktesendt tv mens han holdt barn og ansatte fanget i barnehagen. Foto: NTB scanpix

Mange journalister forsøkte å komme i kontakt med gisseltakeren. Det gjorde ikke jeg, men det var meg han ville snakke med. Jeg turte ikke å avvise ham. Han holdt tross alt små barn som gisler, sier Per Ståle Lønning, som ledet programmet «Sentrum» på TV 2, der gisseltakeren fikk snakke på direkten. I dag er programlederen 69 år og pensjonist.

REDD FOR Å AVVISE

– Nå vet vi at saken fikk en lykkelig løsning. Jeg tror det var av betydning at gisseltakeren fikk slippe til i «Sentrum». Vi vet ikke hvordan det hadde gått hvis jeg ikke hadde gjort det. Det kunne gått veldig galt, sier Lønning. TV 2 filmet også utenfor barnehagen, som var omringet av politi med finlandshetter og skarpladde våpen.

– Resten av pressen forsøkte å få tak i gisseltakeren mens det pågikk. Han ringte meg – og jeg tenkte: «Hva skjer hvis jeg avviser ham?» Han har kjempet lenge for bli hørt av sosialkontoret og andre instanser. Så lenge at han har gått til dette skrittet. Nå sto plutselig hele Norge på hodet i dette dramaet – og jeg var redd en avvisning kunne fått ham til å gjøre noe han ikke burde gjøre, sier Lønning.

DESPERAT HANDLING

– Sympatiserte du med gisseltakeren?

– Sympati er feil ord. Jeg har ingen sympati for handlingen, men forsto at det var en desperat handling. I en slik situasjon tror jeg ikke løsningen er 20 væpnede politimenn, svarer Lønning.

– Ville du løst det annerledes i dag?

– Vi vet ikke hvordan dette hadde endt hvis jeg hadde avvist ham. Jeg ville nok tenkt på samme måte i dag.

DOBBELTMORALSK

Lønning opplevde kritikken han fikk i ettertid, som dobbeltmoralsk og sårende.

– Jeg fikk til det «alle» journalister prøvde på.

– Men du fikk en fellelse i Pressens Faglige Utvalg.

– Ja, jeg fikk en dårlig begrunnet fellelse i PFU, og den har jeg ikke helt klart å ta på alvor. Lønning sier at mange pressefolk har støttet ham off the record, og sagt at de ville løst det på samme måte.

SAMFUNNSNYTTIG

Lønning mener han gjorde en samfunnsnyttig jobb.

– Jeg fikk til noe ingen andre medier klarte. Flere har sagt at om jeg hadde nektet ham å slippe til, så ville jeg ha fått sparken fra TV 2 på dagen.

– Har hendelsen preget deg?

– Ikke som pressemann, men jeg har ofte tenkt på hendelsen.

Lønning ble innkalt som vitne i rettssaken, men har ikke hatt kontakt med gjerningsmannen etterpå. Første steg har gjort Lønning kjent med kritikken fra blant annet barnepsykolog Magne Ranundalen for at han slapp gisseltakeren til på tv.

– Situasjonen var under kontroll da jeg snakket med gisseltakeren, slik at jeg visste at dette ikke ville sette barna i fare. Snarere tvert imot, sier Lønning.

– Min klient gikk lenger enn de fleste

Gisseltakeren overgir seg etter 11 timer og kommer ut av Hjelmeland barnehage sammen med sin advokat Tor Erling Staff. Foto: NTB scanpix.

Gisseltakerens advokat, Oscar Ihlebæk, opplever at mange fedre er frustrerte etter barnefordelingssaker, men sier at hans klient gikk over streken.

Advokat Oscar Ihlebæk forsvarte gisseltakeren i lagmannsretten høsten 2000.

– Jeg har blitt en eldre mann, som har vært borti over hundre drapssaker. Men jeg husker jo denne saken også. Gisseldrama var uvanlig i norsk sammenheng, og saken fikk mye medieomtale, sier Ihlebæk.

VI VÆRE I FRED

Første steg har over lang tid vært i kontakt med mannen som sto bak gisselaksjonen, på sms og telefon for å høre hvordan han ser på hendelsen 20 år etter. Han ønsker ikke å uttale seg i saken og vil være i fred. Gisseltakerens første advokat, Tor Erling Staff, gikk bort i fjor. Advokat og Høyre-politiker Odd Jo Forsell representerte mannen i en barnefordelingssak forut for gisselaksjonen. Forsell gikk bort i 2017.

IKKE LETT FOR HAM

Den tidligere gisseltakerens advokat, Oscar Ihlebæk, minnes at han selv var i en TV-debatt med Per Ståle Lønning etter gisseldramaet, og at mange var opprørt over situasjonen. Mannen hadde, ifølge dommen fra Ryfylke herredsrett, vært i kontakt med redaksjonene i NRK og TV 2 før gisseldramaet, med sikte på å få sin sak omtalt på tv, men uten å lykkes.

– Det var ikke lett å være ham. Jeg minnes alt oppstyret. Vi snakker om betydelig stigmatisering. Det er mange fedre der ute som er frustrert på grunn av barnefordeling, men min klient gikk lenger enn de fleste, sier Ihlebæk. Første steg har vært i kontakt med ekskona til gjerningsmannen og hennes advokat for å orientere henne om at vi lager saken, og hun ønsker ikke å si noe.

Advokat Oscar Ihlebæk forsvarte gisseltakeren i lagmannsretten høsten 2000. Foto: NTB scanpix

DOMMEN

Gisseltakeren ble dømt til seks års fengsel i 2000 for å ha tatt barn og ansatte som gisler i Hjelmeland barnehage. Han var ferdig sonet i 2004.

Tiltalte ble dømt til å betale totalt 360 000 kroner i oppreisning til samtlige ansatte i barnehagen. De fikk fra 30 000 til 60 000 kroner hver.

Det ble i rettssaken også fremsatt krav om oppreisningserstatning for alle barna i Hjelmeland barnehage, men dette ble avslått av retten.

Kilde: *Dommene fra Ryfylke herredsrett og Gulating lagmannsrett*

1 To år etter gisseldramaet sto nye Hjelmeland barnehage klar (t.v.). Gamle Hjelmeland barnehage (t.h.) ble jevnet med jorden i april i år for å bli nye leiligheter. Da er det ingenting igjen av barnehagen som var åsted for gisseldramaet for 20 år siden.

Ansatte mener det er mye å lære av gisselsaken

Barnehagen der gisseldramaet skjedde, er i dag jevnet med jorden. Flere av gislene mener det er mye å lære av hendelsen.

Kommunen bygget en ny barnehage, som sto klar to år etter gisseldramaet. Frem til april i år har gisselbarnehagen vært utleieleiligheter. Nå er den revet til fordel for helt nye leiligheter.

TAR TID Å BEARBEIDE TRAUMER

Flere av de barnehageansatte som var gisler, mener en lærdom er å ha beredskapsplaner og diskutere hvordan de skal handle ved ulike scenarioer.

– Vi skal ikke være naive og tenke at barnehager ikke er sårbare institusjoner, sier barnehagelærer Helga Hope. Hun er opptatt av at norske kommuner skal vite at det kan ta lang tid å bearbeide traumer.

Dersom kommunen ikke har kapasitet eller kunnskap til å hjelpe, bør de søke hjelp fra andre kommuner eller kjøpe tjenester. Sett i ettertid burde Hjelmeland barnehage satt inn mer personale, slik at de ansatte kunne fått tid til å trekke seg tilbake eller snakke sammen, mener hun. Hope mener også det er viktig å huske på sekundærtraumer, altså utbrenthet hos pårørende eller andre som hjelper traumatiserte personer. Og at hjelpeapparatet lokalt kan bli utslitt.

STØRRE ÅPENHET

Tidligere skole- og barnehageleder Jarle Sylta mener en viktig lærdom er at det ikke bør være frivillig å oppsøke hjelp etterpå. Flere av de ansatte, foreldrene og barna skulle ønske det var større åpenhet. Det bekrefter Anne Tove G. Ingvaldstad. Hun var 35 år og satt i formannskapet den gangen. I 2009 ga hun ut boka *Ein dag i mai* om gisselsaken, sammen med sin venninne Helga Hope. Hun sier boka ikke ble tatt godt imot i bygda.

MANGE IVRET ETTER NY BARNEHAGE

– Mitt inntrykk var at det ikke ble snakket om saken etterpå. Jeg stilte spørsmål i politiske organer. Personalavdelingen orienterte oss om hva som ble gjort for å hjelpe gislene, inntil noen ga uttrykk for at det var snakket nok om saken, sier Ingvaldstad. Så ble det stille.

– Med mine nå 54 år og mer mot hadde jeg fortsatt å spørre, tross motstand, sier hun. Da en lokal næringslivsaktør tilbød å bygge ny barnehage etterpå, ivret mange for det.

– Jeg tenkte mange av dem bar på traumer de ikke hadde ryddet opp i, sier Ingvaldstad, som i dag er fulltidsbonde.

BRA STILLHETEN SENKET SEG

Tidligere kommunelege John H. Nessa kan ikke huske om gisselsaken havnet som eksempel i kommunens beredskapsplaner, men at de snakket om saken på øvelser.

– Stillheten senket seg, og det var bra. Jeg følte ikke kommunen bagatelliserte, og jeg tenkte omvendt: Hvis det aldri blir fred, er det uheldig for enkeltpersoner og bygda. Det holder ved like vonde opplevelser, sier kommunelegen.

Barna kan fortsatt kreve erstatning

Barn som fortsatt sliter med hendelsen, kan ennå kreve oppreisning, sier bistandsadvokat Atle Helljesen.

Gisseltakeren fikk seks års fengsel og de ansatte mellom 30. 000 og 60. 000 kroner i oppreisning. Atle Helljesen sier at straffen i dag ville vært strengere og beløpet høyere. Han var bistandsadvokaten til de ansatte og barnas foreldre.

HØYERE ERSTATNING I DAG

Helljesen mener erstatningen var altfor liten den gangen.

– Det var dessverre ikke mer å hente etter datidens rettspraksis. Vi har ikke tradisjon for høye oppreisningskrav i Norge, bare for erstatning for påvist skade, sier Helljesen, som har deltatt i offentlige utvalg som har utredet fengselsloven, tvistemålsloven og domstolenes organisering. Bistandsadvokaten peker på at barna ikke fikk medhold i sine krav – og sier at de fortsatt har en mulighet til å kreve erstatning og oppreisning, dersom de kan vise til at de sliter etter hendelsen.

– Men det løper foreldelsesfrister, så de bør snarest søke bistand til å fremme sine eventuelle krav, sier Helljesen.

VISTE FORSTÅELSE FOR TILTALTE

Bistandsadvokaten sier det fantes dem som viste forståelse for tiltaltes situasjon, og viser til Per Ståle Lønnings innslag på TV 2, samt hans vitneforklaring i retten.

– Også lensmannen hadde en litt lunken holdning overfor de ansatte og pårørendes situasjon, sier han.

Daværende lensmann i Hjelmeland, Arne Haga, var den siste som snakket med gjerningsmannen, før han gikk inn i Hjelmeland barnehage og tok barn og ansatte som gisler.

– Jeg var på vei hjem til ham fordi vi trengte underskrift på noen papirer, sier Haga. Haga opplevde mannen som rolig og kontrollert og ble derfor svært overrasket da han bare en halvtime etter fikk telefon om gisseldramaet.

– Dere hadde tidligere fått henvendelser om at vedkommende hadde oppført seg truende?

– Ikke utover det som skjedde i barnefordelingssaken.

– Tenker du at politiet kunne gjort noe annerledes i forkant?

– Nei, det er mulig andre instanser kunne gjort mer, men ikke politiet, sier den daværende lensmannen.

VILLE HA POLITIVAKT

– Ifølge bistandsadvokaten hadde du en litt lunken holdning til de barnehageansatte og foreldrene i etterkant?

– Jeg opplevde nok at noen av de ansatte var engstelige. Det virket på meg som om de var redde for at det ville skje igjen, og ville ha politivakt.

– Ser du annerledes på det nå nesten 20 år etterpå?

– Nei, jeg tror det var riktig å roe det ned, sier den tidligere lensmannen.

Bistandsadvokat Atle Helljesen Foto: Advokatfirmaet Legal AS

> *BARNA FIKK IKKE MEDHOLD I SINE KRAV.*

De som trenger det, kan ennå få hjelp

Barn og ansatte som trenger hjelp etter gisselsaken, kan kontakte kommunen, sier kommunalsjef Sigrund Kleppa.

Kommunalsjef Sigrund Kleppa sier kommunen fikk ros for å følge opp barn og ansatte rett i etterkant av gisseldramaet, men at barna burde blitt fulgt opp over tid for å fange opp mulige senskader.

Hun var rektor på Bjørheimsbygd skule i Strand under gisseldramaet.

–Det har ikke vært nok fokus på senvirkninger. Hvis noen har senskader, har vi åpne dører, sier Kleppa.

LEVENDE KRISEPLAN

Kommunalsjefen sier de har tatt lærdom av Hjelmelandsaken, og at kommunen med 2700 innbyggere har en levende kriseplan i dag. Da en elev ved skolen tok livet sitt på en skole for en stund siden og ble funnet av medelever, ble samtlige tilbudt hjelp. De vil også bli fulgt opp frem til de er 18 år, selv om de sier de ikke trenger det i dag.

– Kommunen fikk ros for hvordan de håndterte gisselsaken for 19 år siden, men konkret hva som ble gjort for å følge opp de involverte etterpå, vet jeg ikke. Jeg kjenner til at noen har hatt senreaksjoner, og da har man også et ansvar for å oppsøke hjelp selv. Men jeg tenker nok at barna burde blitt fulgt opp over tid, slik at man kunne ha fanget opp eventuelle senskader, sier Kleppa.

ULIKE BEHOV

Kommunalsjefen legger til at det for mange ikke er lett å ta inn over seg det tilbudet man får i en krisesituasjon.

– Noen føler at det er mer enn nok, mens andre opplever at de ikke har fått noe som helst, til tross for at de ble tilbudt det samme, sier kommunalsjefen. Hun jobbet ikke i Hjelmeland kommune da gisseldramaet skjedde, og var derfor ikke involvert i de personlige tragediene som oppsto.

–Du skal være sterk for å gå med en slik redsel i elleve timer, og samtidig ha ansvar for så mange barn, sier Kleppa.

En skarpskytter utenfor Hjelmeland barnehage, der en bevæpnet mann tok barn og voksne som gisler for nesten 20 år siden. 39 prosent av landets barnehager har aldri gjennomført en beredskapsøvelse, viser ny undersøkelse. Foto: Heiko Junge, NTB scanpix

Nestleder Hege Valås i Utdanningsforbundet tror mangel på bemanning og tid kan forklare hvorfor ikke alle barnehager har beredskapsøvelse. Foto: Stig Weston

To av fem barnehager øver aldri på alvorlige hendelser

39 prosent av landets 6000 barnehager har aldri gjennomført en beredskapsøvelse, viser ny undersøkelse. Det bekymrer kunnskapsminister Jan Tore Sanner.

Jeg synes det er bekymringsfullt at to av fem barnehager i undersøkelsen svarer at de ikke har gjennomført en praktisk beredskapsøvelse. Barn og voksne skal være trygge i barnehagen, og øving er viktig for å kunne håndtere uønskede hendelser best mulig, sier kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner til Første steg.

TRUER MED VÅPEN OG VOLD

En femtedel av landets barnehager har gjennomført en praktisk beredskapsøvelse det siste året, viser den årlige spørreundersøkelsen i norske barnehager gjort av Utdanningsdirektoratet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet; TFoU-rapport 2019:2. Fire av ti barnehager har aldri gjennomført en beredskapsøvelse, ifølge undersøkelsen. Bare ti prosent av barnehagene har en fast politikontakt.

Kunnskapsministeren sier beredskapsøvelsene handler om gisselsituasjoner og hendelser der noen truer ansatte og barn i barnehagen med våpen eller vold.

– Barnehagene er ikke pålagt å ha øvelser, men det er viktig at barnehagene tar beredskapsarbeidet på alvor, påpeker Sanner. Utdanningsdirektoratet har sammen med politiet nylig oppdatert en veileder for beredskap og krisehåndtering.

–Den gir gode råd blant annet om hva barnehager kan gjøre selv inntil politiet kommer, sier Sanner.

Sanner sier det er viktig at øvelsene skjer uten at det uroer barna, og at foreldrene vet om det. Han oppfordrer barnehager som er usikre på hvordan de skal gjennomføre øvelsen, til å kontakte det lokale politiet.

KAN BLI BEDRE

Kommunikasjonsdirektør Marius Iversen i Private barnehagers landsforbund (PBL) sier barnehagene tradisjonelt har vært gode på å gjennomføre brannøvelser og evakuering. 89 prosent av de private barnehagene har også forbedret sin beredskapsplan det siste året.

–Faren for andre alvorlige hendelser, som gisselsituasjoner og trusler om skyting, er fortsatt ganske nytt og noe sektoren må jobbe for å bli bedre på, sier Iversen. PBL anbefaler barnehagene årlige øvelser uten barn til stede og tilbyr kurs.

Nestleder Hege Valås i Utdanningsforbundet mener det er viktig at veilederen *Alvorlige hendelser i barnehage og skole* regelmessig gjøres kjent blant eiere og styrere, og at øvelsene bør tilpasses barnas alder. Hun tror mangel på bemanning og tid kan forklare hvorfor ikke alle barnehager har beredskapsøvelse.

–Det kan også være gode faglige og etiske vurderinger som ligger til grunn. Min erfaring er at styrere gjør jobben sin på best mulig måte, sier Valås.

LES OG LYTT PÅ

BOKMAGI

Hold kamera på telefonen over QR-koden og kom direkte til tilbudet

OVER 40 SPRÅK

TEST GRATIS

Polylino er en digital boktjeneste for barnehagen. Alle bøker i appen er innlest på norsk og mange av bøkene i appen finnes innlest på over 40 andre språk! Ved å dele bøker og leseopplevelser på de språk som finnes i barnegruppa styrker man det enkelte barns identitet og skaper nysgjerrighet og interesse for hverandres språkkulturer. Alle barn bør få oppleve bøkenes magi, på sitt språk!

Test GRATIS og uforpliktende i 30 dager hos polylino.no!

Polylino

TEKST OG FOTO:
Line Fredheim Storvik
redaktør
linsto@udf.no

BARNEHAGER MED GOD KVALITET GIR BARN FORSPRANG PÅ SKOLEN

Barn som har gått i barnehager med god kvalitet, får et helt års forsprang på skolen i forhold til barn fra barnehager med dårlig kvalitet.

Det viser en ny studie fra barnehager i Hedmark gjennomført av Høgskolen i Innlandet. 170 barnehager deltok i undersøkelsen.

–De som har gått i kvalitativt gode barnehager, har bedre skolefaglige prestasjoner, bedre grunnleggende ferdigheter og bedre sosial kompetanse enn de som har gått i dårlige barnehager, sier professor Thomas Nordahl, som står bak studien. Han snakket til 750 barnehagefolk på konferansen Nordiske impulser i regi av Utviklingsforum. Kriteriene i undersøkelsen om barnehagekvalitet er barns trivsel, erting, relasjon til voksne, gjenkjennelse av tall og bokstaver, språklige og sosiale ferdigheter og utadrettet atferd.

VIKTIG AT DE VOKSNE ER TIL STEDE

I barnehager med god kvalitet går to barn og ingen voksne ut og inn av rommet under frilek på morgenen, men 29 barn og 26 voksne gjør det i barnehager med mindre god kvalitet, viser undersøkelsen. Barnehager med god kvalitet har flere stunder med humor og glede og åtte ganger mer korreksjon av atferd enn dårlige barnehager. Under måltidet er det også langt flere voksne som henvender seg til barna, følger opp barnas initiativ og stiller åpne spørsmål i stedet for lukkede spørsmål i de gode barnehagene enn i de mindre gode.

– Gode barnehager fungerer godt når det er gode fellesskap. I inkluderende fellesskap får barna realisert sitt potensiale for læring, påpeker Nordahl.

Barn som har gått i kvalitativt gode barnehager, har bedre skolefaglige prestasjoner, bedre grunnleggende ferdigheter og bedre sosial kompetanse enn de som har gått i dårlige barnehager, ifølge en ny studie i Hedmark. Illustrasjonsfoto: Adobestock

FORELDRES UTDANNING AVGJØR

Hedmark-undersøkelsen viser også at det er store forskjeller mellom fire- og femåringenes språk i barnehagene.

– Jeg tror forskjellene skyldes kvalitet i barnehagen, sier professoren. Undersøkelsen viser også at guttene ligger ca. et halvt år etter jentene i språklig utvikling og ferdigheter. Jentene har også bedre motoriske ferdigheter. Barn med mødre med mer enn tre års høyere utdanning har språklige ferdigheter som ligger opp mot et og et halvt år foran barn med mødre med kun grunnskole.

–Det betyr at vi må hjelpe barn som har foreldre med kun grunnskole, med en gang i barnehagen. Det er ingen vits i å vente, mener Nordahl. Av dem som mottar spesialpedagogisk hjelp, er nesten to av tre gutter. Det er en klar overvekt av barn av foreldre med lavt utdanningsnivå og noe overvekt av barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Professoren sier tidlig innsats er ferskvare og krever systematisk arbeid over tid. 15–20 prosent av alle barn trenger hjelp gjennom hele barnehagen, viser forskning.

FELLESSKAP VIKTIG

Også psykolog Jens Andersen ved University College Nordjylland er opptatt av at det er viktig at barn opplever en følelse av fellesskap i barnehagen. Han deltok også på Nordiske impulser.

–De barna som ikke trives i barnehagen, har en opplevelse av å være alene, sier psykologen. Han mener også de voksne har ansvar for å skape en god relasjon til barna.

–Det er fantastisk hva barn kan hvis de voksne har en god stemning rundt barnet og gidder. Da kan barn få utvikling i rakettfart, mener psykologen.

Barnehager med god kvalitet har flere stunder med humor og glede og åtte ganger mer korreksjon av atferd enn dårlige barnehager, fortalte professor Thomas Nordahl på barnehagekonferansen på Nordiske impulser.

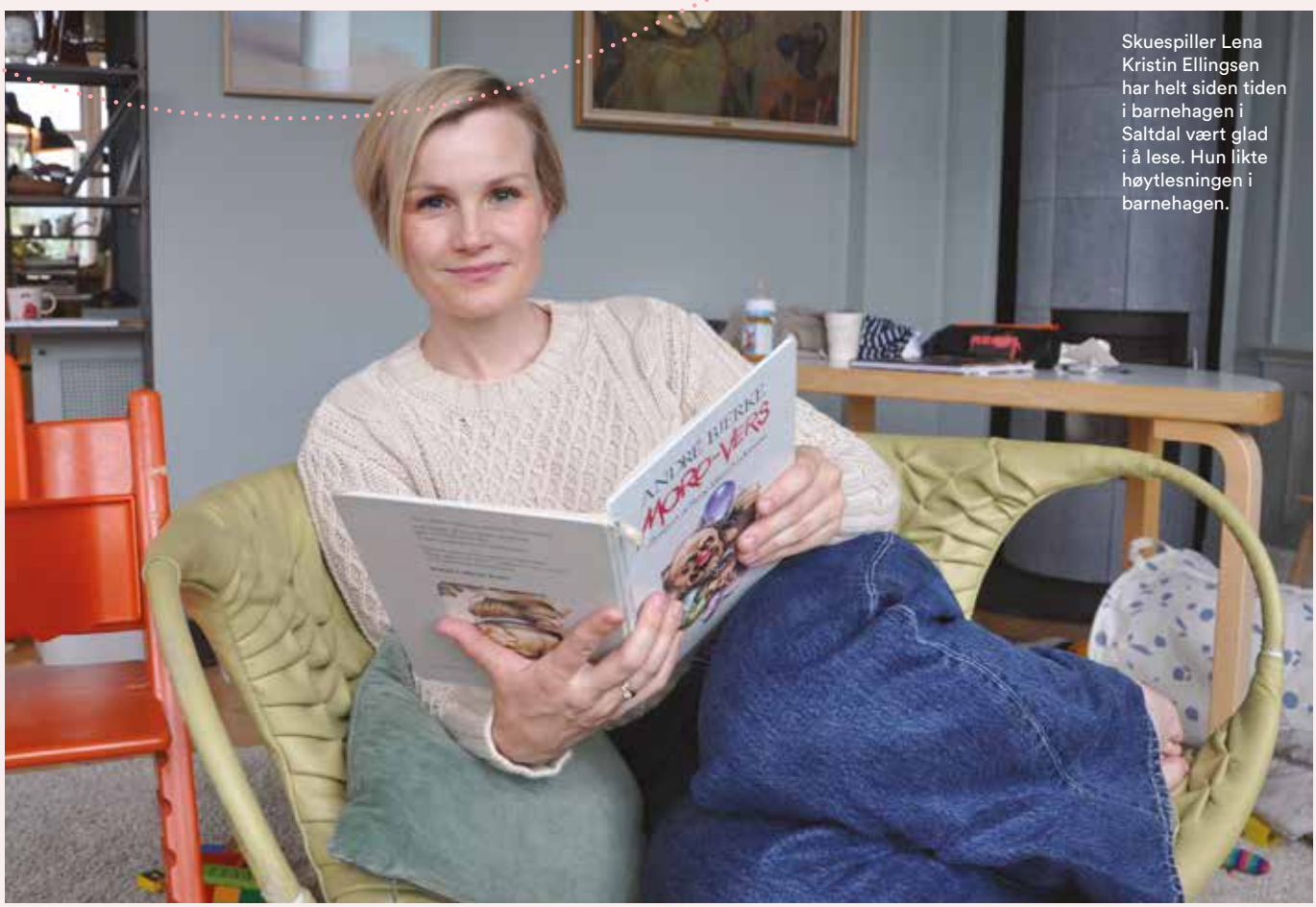

Skuespiller Lena Kristin Ellingsen har helt siden tiden i barnehagen i Saltdal vært glad i å lese. Hun likte høytlesningen i barnehagen.

BARNEHAGEN GA VENNER FOR LIVET

I barnehagen fikk skuespiller Lena Kristin Ellingsen sin første kjæreste og livslange vennskap.

TEKST OG FOTO:
Kjersti Salvesen
frilansjournalist
godkommunikasjon@gmail.com

Lena Kristin Ellingsen minnes sin første forelskelse. Det var i Rognan barnehage i Saltdal kommune på midten av 80-tallet. Han het Einar – og de ble et par mellom husker og sklier. Skuespilleren er aktuell som Maria i musikalen Sound of Music.

GJEMTE SEG PÅ LOFTET

Men det var ikke kjærlighet ved første blikk. Da Lena Kristin begynte i barnehagen, var hun først veldig sjenert og gjemte seg bak moren sin, men så snart den lille, blonde jenta følte seg trygg, opplevde hun barnehagen som et utelukkende godt sted å være – og gikk bort og forelsket seg.

> FOR MEG VAR BARNEHAGEN ET FRISTED MED FURUPANEL PÅ VEGGENE OG TRYGGE, GODE VOKSNE TIL STEDE.

I samlingsstundene, oppe på loftet, pleide Lena Kristin og kjæresten og sitte på noen store puter i et hjørne. Der satt de og holdt rundt hverandre og var overbevist om at ingen så dem.

VILLE IKKE HJEM

– For meg var barnehagen et fristed med furupanel på veggene og trygge, gode voksne til stede, sier Lena Kristin. Skuespilleren elsket uteplassen også. Der vokste det høye trær, som ruvet over dem.

– Jeg var glad i å huske høyt mens jeg tullesang på engelsk, og så likte jeg doktorleker og høytlesning. Vi fikk mye frihet. Det verdsatte jeg, og jeg har blitt fortalt at det var vanskelig å få meg hjem på ettermiddagen, forteller Lena Kristin. Hun var veldig glad i de som jobbet i barnehagen, men Lisbeth var nok favoritten. Lena tror det var fordi hun var yngst – og kanskje den mest lekne.

KNYTTET STERKE VENNSKAP

Lena Kristin kommer fra et lite sted, der nesten alle kjenner hverandre. Flere av barna i barnehagen gikk hun senere tolv år på skole sammen med.

– Vi har hengt sammen i så mange år og har utviklet sterke bånd. Jeg føler et slags slektskap med dem, selv om vi sees sjelden, sier skuespilleren.

HAR DAGPAPPA FOR BARNA

Saltdal-jenta er i dag mamma til ei jente og to gutter – og for henne har det vært viktig å finne en god barnehage nær hjemmet på St. Hanshaugen i Oslo. Barna hennes begynte i barnehagen da de var mellom 12 og 14 måneder.

–Det har fungert helt topp. Jeg vet egentlig ikke helt hva jeg forventet, men må si at jeg er veldig imponert og overveldet over de voksne som jobber med barna våre. Jeg er takknemlig for at barna blir så godt ivaretatt, forteller skuespilleren. Hun har en dagpappa til minstemann hjemme nå. Han jobbet som assistent i den gamle barnehagen til eldstemann.

Skuespilleren opplever at hun og mannen har blitt godt kjent med personalet som tar vare på barna deres – og at det er fint å dele hverdagens gleder og utfordringer med dem.

ROM FOR Å LEKE OG UTFORSKE

En god barnehage i Lena Kristins øyne er en barnehage som oppleves som et trygt sted, der det er rom for å leke og utforske, og der man er omgitt av voksne som er der når de trengs.

– Å bli møtt med nysgjerrighet rundt det du interesserer deg for, og å bli stimulert til å bli god på det du brenner for, er viktig. Samtidig som det må legges til rette for nye oppdagelser og samspill med natur, kultur, andre barn og voksne, som ser den enkelte – og som gir spillerom kombinert med tydelige grenser, sier skuespilleren.

Lena Kristin er opptatt av at små barn må bli bevisstgjort sansene sine, og få lov til å bruke dem til fulle.

– Musikk, teater, litteratur og matglede er superviktig! For ikke å snakke om kommunikasjon rundt barnas opplevelser og følelser knyttet til det de forventer og erfarer, sier hun.

– De skal merke hvor høyt jeg elsker dem.

Lena Kristin er opptatt av at barna hennes skal være en del av en familie som er glad i dem, og som føles trygg.

– Det er viktig for meg å ikke forstyrre dem i leken, men vise entusiasme og delta interessert når det trengs. Jeg ønsker å finne felles interesser, søke verdi i opplevelser og møter med mennesker, dyr og natur i stedet for ting, sier Lena Kristin. Hun er opptatt av å lære barna sine å dele, respektere andre, ta vare på tingene sine og være takknemlige.

– Det er vel det de fleste foreldre ønsker for barna sine, men som ikke alltid er like lett å gjennomføre. Aller viktigst for meg er at barna mine skal merke hvor høyt jeg elsker dem, og at det skal ruste dem til alle livets utfordringer, sier skuespiller og trebarnsmor Lena Kristin Ellingsen.

LENA KRISTIN ELLINGSEN (39)

- Skuespiller
- **Fra:** Saltdal
- **Bor:** i Oslo
- **Familie:** Gift med skuespiller Trond Fausa Aurvåg. Sammen har de tre barn.
- **Aktuell med:** Hovedrollen som den klosterutdannede Maria Rainer i Sound of Music, som spilles på Folketeatret i Oslo. Maria Rainer blir guvernante for enkemannen kaptein Georg von Trapp sine sju barn. Georg von Trapp spilles av Håvard Bakke.

Sansebasseng

De yngste barna i barnehagen leker og erfarer verden med hele kroppen. Med sanseforlokkende materiell i basseng kan lekeopplevelsen bokstavelig talt omslutte dem.

SMÅ BARN REAGERER OFTE intuitivt på baljer og basseng. De beveger seg raskt over kanten og setter seg oppi. Det er som om de måler volum, lengde og størrelse med hele kroppen. Dette fenomenet kan inspirere når vi skal skape gode rom for lek til de yngste. Ved å fylle baljer og basseng med noe som hele sanseapparatet kan utforske, blir det enda mer spennende å innta dem. Selve bassenget kan lages på ulike vis. Hundesenger kan fungere fint som mykt sansebasseng. De kan romme flere barn hvis du får tak i noen med god størrelse. En annen mulighet er å blåse opp et barne-badebasseng, eller bruke ei romslig balje.

TEKST OG FOTO:
TRUDE ANETTE BRENDELAND
barnehagelærer, forfatter og foredragsholder og står bak fantasifantasten.no. Jobber i Eventyrhuset lekeverksted i samarbeid med Fantoft gård studentbarnehage, Bergen.
trubrende@hotmail.com

EN ENKEL BINGE KAN også snekres av hylleplater i ubehandlet tre. Den kan snus opp ned når den ikke er i bruk, og bli et fint lekeplatå. Bassenget kan beises med uttynnet akrylmaling. Så er det bare å fylle det med noe sansene kan bade i – for eksempel nyperoseblader. De kjennes kalde ut å ta på, kan spises og sprer en vidunderlig duft i rommet. Barna vil like å putte dem i kopper og rør og kaste dem i luften med fryd og glede.

ET VANLIG BORD MED fire bein som du snur opp ned, er et godt utgangspunkt for å lage et improvisert sansebasseng. Bassenget kan da gjøres så stort som bordet tillater, og få plass til mange barn. For å lage en binge strekker du et stoff nederst rundt beina og stifter det fast med møbelstiftepistol, knyter eller syr det. Da kan du fylle det med noe barna er interessert i – for eksempel hatter og sko.

DET ER MORSOMT Å eksperimentere med hva du kan fylle i bassenget. Det kan være noe dere har mye av, gjerne i kombinasjon med noe som gjør materiellet ytterligere interessant – som fjær og peisblåsere. En annen idé er kongler og rør, eller florlette stoffer og lommelykter. Et sansebasseng kan bli en møteplass i rommet som tydelig inviterer til: «Kom hit! Her venter noe spennende vi kan gjøre sammen!»

EKSTRAIDEEN
Sanseposer

HUSKER DU ERTEPOSENE fra barndommens gymtimer? Sanseposer er erteposer for viderekomne og gir inntrykk for nesen, huden, øynene og ørene. Du syr dem av bomullsstoff og kan fylle dem med ulikt innhold – for eksempel ris og sugerør, kastanjer, makaroni, knapper, plast og lignende som skaper en variasjon av sanseopplevelser. For duft kan du legge inn litt velduftende potpurri, te eller eventuelt en liten klype krydder. Sanseposene kan fungere som åpent materiell – de kan bæres rundt i vesker, bli «mat» i familiekroken og bygges med. Du kan også legge dem i et basseng og la barna sette seg midt i og bare nyte dem.

Risiko-forskeren

Da barnehagelærer Rasmus Kleppe nærmet seg 30, innså han at han faktisk aldri hadde vært utenfor Europa, og dro til Namibia for å jobbe som rådgiver i ni barnehager i et år. Han er en av de første forskerne i Norge som har en delt stilling mellom praksisfeltet og akademia.

TEKST:
Kjersti Salvesen
frilansjournalist
godkommunikasjon@gmail.com

FOTO:
Charlotte E. Wiig
fotograf
mail@charlottewiig.com

Rasmus Kleppe mener smerte og gråt er en viktig del av leken. Verdens første forsker på de yngste barnas risikolek i barnehagen har lært mye av fattige barn i Namibia.

Det var ikke så vanlig å gå i barnehage på 70-tallet, men Rasmus Kleppe gjorde det, og hadde til og med en mannlig barnehagelærer på Vang i Hedmark. Han begynte i barnehagen som treåring og trivdes godt. Da Rasmus disputerte med sin doktorgrad om risikolek for ett- til treåringer i barnehage, var både den mannlige barnehagelæreren og hans kone, som også jobbet i barnehagen Rasmus gikk i, til stede blant tilhørerne.

– Da mine gamle barnehagelærere dukket opp på disputasen, føltes det som om ringen var sluttet, sier han og smiler varmt.

HYGGELIG Å BLI GJENKJENT

Rasmus har vært i barnehagesektoren over halve livet. Det hender at han selv treffer på voksne barn fra tiden han jobbet i barnehage på Grefsen i Oslo, der han i dag bor sammen med familien sin.

– Jeg synes alltid det er hyggelig å bli gjenkjent. Det eldste kullet mitt er i slutten av 20-årene nå. I Kanvas har jeg faktisk vært med på å ansette barn jeg har vært barnehagelærer for, sier Rasmus og smiler. Han tilføyer at dette får ham til å føle seg som en svært voksen mann.

VERDENS FØRSTE

Rasmus Kleppe var den første som disputerte med doktorgradsavhandling tilknyttet GoBaN (Gode barnehager for barn i Norge), som hittil er landets største forskningsprosjekt innenfor barnehagefeltet. Han er den første i verden som har forsket vitenskapelig og systematisk på risikolek *(risky play)* blant ett-til-tre-åringer i barnehage. For de aller minste kan risikolek handle om å teste ut noe de ikke har gjort før, som å prøve å reise seg opp. Det kan være å klatre opp på en stol, løpe etter hverandre eller lekesloss. Rasmus har et engasjement for de yngste barna, og mener det trengs mer forskning.

> DET Å FORSTÅ BARN MED AUTISME OG DOWNS SYNDROM, OG GI DET DEN TÅLMODIGHETEN DET KREVER, HAR LÆRT MEG MYE.

– Selv for de yngste barna er fare- og spenningsmomenter en stor del av leken. Det er noe som bidrar til å drive leken videre, og skiller gjerne lek fra annen aktivitet, forteller forskeren.

– Det er ikke ekstremsport akkurat, men innehar kanskje noen av de samme mekanismene. Barn opplever spenning, glede og nøling gjennom risikolek. Barna oppdager hvor egne grenser og begrensninger går. Dette er verdifullt her og nå, men vi kan også anta at dette danner grunnlaget for å vurdere risiko senere i livet, sier han. Rasmus mener vi ikke kan unngå at barn opplever smerte.

–Både smerte og gråt er en viktig del av leken og av selve livet, sier han. Det er også et sosialt aspekt ved risikolek. Barna lærer å kjenne igjen signaler fra andre, som at enkelte ikke ønsker å være med på leken, eller at noen sier stopp underveis. Rasmus´ studie viser at de ansatte jevnt over håndterer risikolek på en god måte.

– Hovedvekten i utvalget mitt støttet leken og hadde fint samspill med barna, eller lot leken gå sin gang uten å blande seg inn. Bare i en liten andel tilfeller var de ansatte overbeskyttende og begrenset barnas lek, forteller forskeren.

TRE MENN PÅ ÉN AVDELING

For 25 år siden begynte Rasmus på førskolelærerutdanningen i Oslo.

Forsker Rasmus Kleppe ved OsloMet sier de minste barna også driver med risikolek, når de forsøker å reise seg for første gang, klatrer opp på en puff eller lekesloss.

> NORSKE BARNEHAGER ER IKKE NOE UTSTILLINGSVINDU. INTERNASJONALT LIGGER VI MIDT PÅ TREET.

Etter to år tok han ett års permisjon for å jobbe som assistent i Bjerkealleen barnehage i Oslo, for å finne ut om det virkelig var førskolelærer han ville bli. Pia Friis, styreren i barnehagen, som var en del av Barnehageforbundet (det som nå heter Kanvas), var opptatt av å rekruttere mannlige ansatte, og i forbindelse med et forskningsprosjekt lot hun tre menn jobbe på én avdeling. Rasmus var en av dem.

– Gjennom året ble vi fulgt av en hovedfagsstudent i sosiologi. Han så på måten vi jobbet på, og hvordan vi reflekterte rundt arbeidet og oss selv. Det var en fantastisk erfaring, og jeg ble overbevist om at det var dette jeg skulle jobbe med. Det ble et viktig og spesielt år, som har vært med på å forme meg.

Hovedfagsstudenten konkluderte med at Rasmus og kollegene fremsto som trygge i et relativt utradisjonelt yrkesvalg, samtidig som han oppfattet dem som ambivalente til en del forventninger knyttet til å det å være mann i barnehage, som at menn skal herje og lekesloss eller være vaktmester. Erfaringen vekket Rasmus´ interesse for forskning.

– *Hvor viktig er det å ha mannlige ansatte i barnehagen?*

– Vi har lite forskning som tydelig kan dokumentere at kvaliteten blir bedre med flere menn blant de ansatte. Samtidig vet vi fra annen arbeidslivsforskning at kjønnsbalanse på arbeidsplassen har en del positive effekter, svarer han.

TRIVSEL VIKTIGST

– *Hva er barnehagens viktigste oppgave?*

– Med tanke på at flesteparten av norske barn i dag tilbringer mer av sin våkne tid i barnehage enn hjemme, mener jeg at trivsel er barnehagens hovedoppgave. Barnehagen skal være et godt sted å leve! Men jeg vil presisere at barn som trives er også barn som hele tiden får utvikle seg, lære og mestre. I tillegg kreves det faglighet for å fange opp ekstra sårbare og spesielt utsatte barn, sier han. I arbeidet med doktorgraden undersøkte Rasmus også barnehagenes kvalitet.

– Norske barnehager er ikke noe utstillingsvindu. Internasjonalt ligger vi midt på treet. Noe av det norske barnehagelærere ofte er bevisste og gode på, er samspill. Dette er jevnt over varmt og nært. Men som voksen i barnehagen er det viktig å spørre seg selv om hvorfor man er sammen i barnehagen, og hva en selv kan bidra med, sier forskeren.

Med tanke på et godt og helhetlig barnehagetilbud er også hvile viktig. Dette er det relativt lite bevissthet rundt i norske barnehager, ifølge Rasmus.

KAN BLI USIKKER

Rasmus beskrives som en dyktig kollega, som er god til å dele fagkunnskap, inspirere og involvere andre i sitt arbeid. Det er ingen som har noe negativt å si om ham, men ifølge ham selv er han både lat og usikker.

– Nå til dags kalles det prokrastinering, og det høres jo litt flottere ut. Usikkerheten fungerer litt som en motvekt: Jeg forsøker å få ting gjort og gjøre det godt nok – av ren og skjær usikkerhet. Usikkerheten kan også omsettes til kritisk sans. Hvis jeg er usikker på mitt eget standpunkt, forsøker jeg å belyse flere sider ved saken, sier barnehagelæreren.

LÆRT MYE AV BARN MED AUTISME

Ved siden av å jobbe i barnehage – før han fikk egne barn - jobbet Rasmus med barn med særskilte behov, som autister og barn med Downs syndrom. Dette ga ham mye som menneske – og har også vært en viktig del av yrkeskarrieren.

– Det å forstå disse barna, og gi det den tålmodigheten det krever, har lært meg mye. I det daglige jobber vi gjerne med mennesker som er ganske like oss selv, men vi kan likevel slite med å forstå hverandre.

> MED TANKE PÅ AT FLESTEPARTEN AV NORSKE BARN I DAG TILBRINGER MER AV SIN VÅKNE TID I BARNEHAGE ENN HJEMME, MENER JEG AT TRIVSEL ER BARNEHAGENS HOVEDOPPGAVE.

Å være sammen med mennesker som er forskjellige fra en selv, er utrolig fint og lærerikt. Det er ikke friksjonsfritt. Det gir perspektiv, forteller Rasmus.

RÅDGIVER I NAMIBIA

Da Rasmus nærmet seg 30, innså han at han faktisk aldri hadde vært utenfor Europa. Han bestemte seg for at han ville bo og jobbe et sted som var annerledes enn Norge. Rasmus endte opp i en liten by i Namibia, der han jobbet som pedagogisk rådgiver i ni barnehager i ett år.

– Dette året har betydd mye, både profesjonelt og personlig. Namibia hadde ingen formell barnehagelærerutdanning, så jeg fikk brynt meg på å overføre kunnskap til kolleger som hadde et svært tynt kunnskapsgrunnlag.

Rasmus kom tett på barn som levde i fattigdom. Han kom tett på barn som hadde opplevd omsorgssvikt, rus, vold og overgrep.

– Til tross for enorme forskjeller i livsbetingelser erfarte jeg at barn i Norge og Namibia er temmelig like. Jeg synes det er fascinerende hvor robust barns utvikling er – selvfølgelig uten å underslå hvilke konsekvenser fattigdom har for hvert enkelt barn, sier Rasmus, som fortsatt har kontakt med flere av lærerne han samarbeidet med i Namibia.

PRAKSIS OG AKADEMIA

I dag jobber Rasmus femti prosent i Kanvas-stiftelsen, der han bidrar til å utvikle organisasjonen. De resterende femti prosentene leies han ut som førsteamanuensis til OsloMet – storbyuniversitet. Rasmus er en av de første forskerne i Norge som har en delt stilling mellom praksisfeltet og akademia. Det å ha forskere i delte stillinger er en del av regjeringens nasjonale strategi for å styrke samarbeidet mellom praksis og akademia. Det bidrar til at han som forsker blir mer praksisnær.

Rasmus opplever at det er fint å få jevnlig input fra barnehagehverdagen.

– Det handler jo også om at utgangspunktet for forskningen bør oppleves relevant for barnehagen. Dersom ikke barnehagelærerne selv har tenkt på at forskningsspørsmålene er nyttige, bør i alle fall resultatene oppleves som relevante, sier Rasmus.

RASMUS KLEPPE (45)

- **Vokste opp:** Vang i Hedmark.
- **Jobb:** Forsker og rådgiver i barnehagestiftelsen Kanvas og førsteamanuensis ved barnehagelærerutdanningen ved OsloMet.
- **Bakgrunn:**
  Førskolelærer fra Høgskolen i Oslo (1998).
  Pedagogisk leder i barnehage fra 1998 til 2007.
  Har mastergrad i pedagogikk ved Universitetet i Oslo (2009).
  Jobbet blant annet som utdanningsrådgiver i Redd Barna og faglig rådgiver i BroAschehoug fra 2009 til 2013.
  Tok doktorgrad på risikolek blant små barn ved Institutt for barnehagelærerutdanning, OsloMet i 2018.
- **Bor:** Grefsen i Oslo.
- **Familie:** Kone og to barn på ti og seks år.
- **Liker:** Å gruble, aketurer, badstu og fredager.
- **Aktuell:** Den første som disputerte med doktorgradsavhandling i forskningsprosjektet GoBaN (Gode barnehager for barn i Norge).

ILLUSTRASJON:
Adobe stock

TEKST:
Line Bjærke
barnehagelærer, masterstudent i barnehagepedagogikk ved OsloMet. Jobber som lærer i barne- og ungdomsarbeiderfag ved Rosenvilde videregående.
libjaerk@online.no

La Mira uttrykke seg med maling og farger

Mira har norsk som annetspråk og oppfattes som språkforvirret og urolig i barnehagen. Hun uttrykker seg godt gjennom forming, helt til hun må lage høstbilder av blader.

Jeg tenker på Mira, jenta med norsk som annetspråk, som settes i en mangelposisjon fordi hun ikke kan norsk. Hun beskrives som en som har det vanskelig i barnehagen, er språkforvirret og har uro i kroppen. Holten (2011, s. 189) mener man bør flytte fokuset bort fra Mira og over på hva avdelingen kan gjøre for å gi henne alternativer til kommunikasjon. På denne måten kan man gjøre Miras kunnskaper synlige og heve hennes status i gruppen.

LA BARNET UTTRYKKE SEG ESTETISK

Å søke bort fra et logosentrisk fokus (talehandlinger) vil innebære å søke seg bort fra sentrering av verbalspråket og åpne for flere uttrykksformer (Sandvik 2015, s. 49). Miras pekende finger, gyngende bevegelser eller konsentrert pust over et ark kan ses på med andre blikk og lyttes til på nye måter. Estetiske fag trekkes ofte inn når man ønsker å åpne opp for at barn kan få uttrykke seg på flere måter.
Når avdelingen flytter fokuset fra Mira og over på arbeidet med estetiske fag, skal det være rom for mangfoldige uttrykksmåter. Ifølge rammeplanen skal barn «(...) støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk» (KD 2017, s. 50). En måte å uttrykke seg skapende på er gjennom bruk av formingsmaterialer. Kanskje Mira til og med kan briljere her. Kanskje ligger hennes styrke i å uttrykke seg estetisk, la malingen renne over arket, kjenne silkepapirets ruglete overflate når hun limer, eller la kullstiftene smitte over på fingre som ivrig lager tykke og tynne streker. Mira skaper, utforsker og erfarer gjennom bruk av ulike materialer, og gjennom disse uttrykksmåtene kan Mira si noe om hvordan hun er i verden.

ALLE LAGER HØSTBILDER

Så kommer høsten. Ikke en hvilken som helst høst, men gjentagende høstaktiviteter som skal festes til papiret. Barna skal bruke høstfarger, hvor blader skal tegnes og limes. Barna bruker foten til å trykke med, og det blir til elger. Barna får selv tegne horn og sette øynene der de vil. At hornene blir skjeve og øynene plasseres tilfeldig her og det virker som beviset på barnas egen kreative frihet. Målene for det som skal skapes er klare og, produktene henges opp, side om side, på veggen på avdelingen. Hvor ble

det av Miras mulighet til å briljere? Mira stilles på ny i en posisjon hvor det å forstå instruksjoner og skjønne hva som forventes, bæres av språket. Hvordan møtes Mira dersom hun insisterer på å lage noe annet og bryter med forventningene om å feste høsten til arket? Hvor mange bilder er det rom for, som går på tvers av høsttematikken på avdelingen?

FORSTÅR IKKE FORVENTNINGENE

Jeg har selv tatt initiativ til å lage høstbilder av blader i barnehagen flere ganger. Et søk på Idébroen for barnehagen[1] viser at mange barnehager gjør det samme. Tesar (2014, s. 364) omtaler dette som hverdagspanoramaer. For han handler det å vise frem produkter på denne måten, om hvordan barn deltar, og hvordan maktstrukturer opprett-

> HVORDAN MØTES MIRA DERSOM HUN INSISTERER PÅ Å LAGE NOE ANNET OG BRYTER MED FORVENTNINGENE OM Å FESTE HØSTEN TIL ARKET?

Å la flerspråklige barn få kommunisere via forming vil gjøre det lettere for dem å uttrykke seg i barnehagen, men da må vi ikke være fastlåst i rutinepregede høstbilder, skriver artikkelforfatteren. Illustrasjon: fotolia.com.

holdes i barnehagen. Barnet lager bildet og viser det fram som om det aksepterer meningen med høstbilder. Meningen ligger ikke i selve bildet, men « (...) in the performative aspect of responding to the request and placing it on the notice board» (Ibid, s. 361). Når barn gjennomfører disse rituelle handlingene, viser de at de forstår hvordan systemet fungerer, og ved å ikke bryte med forventningene holder de hodet lavt og unngår å bli merket som lite samarbeidsvillige, eller utsettes for ulike psykologiske og utviklingsorienterte vurderinger (Ibid). Hvis Mira ikke skjønner hvilke forventninger som stilles til henne i dette hverdagspanoramaet, blir hun nettopp det, en som ikke samarbeider og som utsettes for psykologiske og utviklingsorienterte vurderinger. Blikket flyttes tilbake til Mira.

FOKUS FRA MIRA TIL AVDELINGEN

Med et økende fokus på å «telle» barns kompetanser kan det å følge strømmen av hendelser bli viktig (Solbrekke og Østrem, I Johannesen 2012, s. 2). Bruddene, bilder som ikke henges opp, eller som bryter med forventet tematikk, bidrar til å rette blikket mot mangler hos barnet. Holten ønsker å vende blikket vekk fra Mira og over på hva avdelingen gjør, men utfordringen blir hvordan avdelingen forstår og arbeider med skapende virksomhet. Hvilke muligheter har Mira til å svare på forventninger som stilles, og hvordan forstås hennes bidrag i hverdagspanoramaet?

Tesar beskriver hendelsene som en strøm, hvor brudd bidrar til at man stopper opp og leter etter forklaringer på hva som mangler, hva som skulle vært der. Leirpoll (2015, s. 109) beskriver hendelser som noe som alltid ligger i midten: «(...) mellom det som-akkurat-var og det-som-kommer, kun til stede i det passerende». Hun knytter begrepet sammen med improvisasjon og kraften som kan ligge i slike brudd. Målet er å koble teoretisk kunnskap til spesifikke hendelser for å undersøke disse med håp om å berøre og bli berørt (Ibid, s. 110).

MOTSTAND MOT SMALE RITUALER

Kanskje det nettopp er det som skjer her når jeg møter Mira og lar meg berøre av hennes utenforskap i barnegruppen. Teorier om makt og hverdagspanoramaer viser at Mira kan gå tapende ut av kampen om å bli inkludert i barnehagens sosiale fellesskap, men samtidig ligger det kraft i slike brudd og andre bidrag til hverdagspanoramaene.

Bruddene er mer enn en individuell handling. Det kan forstyrre strukturer og maktbalanser i barnehagen (Tesar 2014, s. 366). I dette spenningsfeltet, i disse hendelsene, ligger mer enn bare Mira og hva hun kan bli. Innvevd i det å uttrykke høsten estetisk finnes makt og ideer om hva inkludering kan handle om. Kanskje er det andre barn som kan koble seg på, vise frem mulige sprekker i maktstrukturen og forenes i motstanden mot smale estetiske ritualer, som årstider som festes til et ark. Når jeg en gang skal lage høstbilder, og det kommer jeg sikkert til å gjøre, trenger jeg å åpne for alle Miraenes ideer, forståelser, tolkninger og uttrykksmåter, også de som går på tvers av mine ideer om hva en høst kan inneholde. Kanskje blir også jeg litt klokere i møte med barnehagens mange Miraer, når mulighetene for å briljere kan gripes uavhengig av ferdigheter i verbalspråket.

LITTERATUR

HOLTEN, S. I. (2011). Språklig mangfold og normalitet. I Otterstad, A-M. og Rhedding-Jones, J. *Barnehagepedagogiske diskurser* (s.187-199). Oslo: Universitetsforlaget.

JOHANNESSEN, N. (2013). Tvil som drivkraft. *Nordisk Barnehageforskning.* Vol. 6, nr. 11.

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET (2017) *Rammeplan for barnehagen innhold og oppgaver.* Oslo: Kunnskapsdepartementet.

LEIRPOLL, B. (2014). En åpenhet for hendelser som kommer – om å plugge teori inn i – og dermed improvisasjonens muligheter for andre innganger til – barnehagelærerens pedagogisk-etiske praksis. I Otterstad, A.M. og Reinertsen A. B. (red.) *Metodefest og øyeblikksrealisme* (s. 103-118). Bergen: Fagbokforlaget.

SANDVIK, NINNI (2015). Posthumanistiske perspektiver. I Otterstad, A.M. og Reinertsen A. B. (red.) *Metodefest og øyeblikksrealisme* (s. 103-118). Bergen: Fagbokforlaget.

TESAR, MAREK (2014). Reconceptualising the Child: power and resistance within early childhood settings. I: *Contemporary Issues in Early Childhood, Volume 15, Nummer 4.*

NOTER

1. *https://www.facebook.com/groups/idebankbarnehage/about/*

SETT

27.-28. november 2019
Norges Varemesse Lillestrøm

Møteplassen for moderne og innovativ læring

Årets temaer

Fagfornyelsen – tverrfaglighet og dybdelæring i fokus

Barnehagelærerrollen og lekens betydning

Er det meningen at de bare skal spille Angrybirds?!

Alethea Bjune

Samarbeidspartnere

Oslo · Akershus fylkeskommune · Lørenskog kommune · rikt

Arrangører

MEET IN GRID · EASYFAIRS Visit the future

Meld deg på www.settdagene.com

TEKST:
Marianne Hatlem
høyskolelektor i pedagogikk, avd. for lærerutdanning, Høgskolen i Østfold
marianne.hatlem@hiof.no

TEKST:
Hege Løberg
studieleder og universitetslektor i pedagogikk, Institutt for barnehagelærerutdanning, OsloMet.
hegel@oslomet.no

TEKST:
Ruth Berle
høyskolelektor i pedagogikk, avd. for lærerutdanning, Universitetet i Sørøst-Norge og prosjektleder Høgskolen i Østfold, Regional ordning for kompetanseutvikling i barnehage/Lærerutdanning 2025
ruth.berle@usn.no

Illustrasjon: gettyimages.com

Kompetanseutvikling i barnehagen – hva nå?

Norske barnehager må heve kompetansen blant alle ansatte og være tettere på forskningen, ifølge krav fra Kunnskapsdepartementet. Her får du vite hvordan det skal gjøres.

Kompetansen i norske barnehager skal heves, og forskjellene i kvalitet utjevnes, ifølge krav fra Kunnskapsdepartementet (KD, 2017). Barnehagene skal også styrkes som lærende organisasjoner. I tillegg skal barnehagelærerutdanningen legge mer vekt på praksis og profesjon og barnehagene være tettere på forskningen. Artikkelen belyser den regionale ordningen for barnehagebasert kompetanseutvikling som starter opp høsten 2019.

1587 BARNEHAGER VIL VÆRE MED

KD bevilger midler til å heve kompetansen i norske barnehager for å sikre at alle barn får et likeverdig barnehagetilbud av høy kvalitet. Det gjøres gjennom satsingen Regional ordning for kompetanseutvikling i barnehage, som er et av virkemidlene i *Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018–2022 – Kompetanse for framtidens barnehage og Stortingsmelding nr. 21* (KD, 2017). Målet er at alle barnehager skal utvikle sin pedagogiske praksis gjennom kompetanseutvikling. Interessen for ordningen er stor. Bare i Oslo og Viken er det 284 aktører som har sendt inn melding om å delta, og det omfatter 1587 barnehager.

TETTERE BÅND TIL AKADEMIA

De politiske ønskene om å knytte tettere bånd mellom praksisfeltet og akademia blir synlige gjennom denne ordningen. Tanken er at begge sektorene har noe å gi til og lære av hverandre, barnehagene får tilgang til forskningsbasert kunnskap, mens universitets- og høyskolesektoren (UH) får tilgang til praksisbasert og profesjonsbasert kompetanse. Regional ordning er et ambisiøst prosjekt med tiltak som

skal nå hele barnehagens personalgruppe. Målet er å øke innsikt og kompetanse hos deltakerne, både barnehagene og utdanningsinstitusjonene. Tiltakene tar utgangspunkt i behov meldt til Fylkesmannsembetene fra den enkelte barnehage eller nettverk. Prosessarbeidet skal foregå i barnehagen og bygger på kartlegging og analyse av personalets kompetanse- og utviklingsbehov. Barnehageeier har hovedansvar for å legge til rette for kompetanseutvikling for sine ansatte gjennom å kartlegge kompetansebehovet, sette av egne midler til kompetanseheving og ha en langsiktig plan for hvilke tiltak som skal gjennomføres (KD 2013, s. 16). Barnehagens eier leder og eier prosjektet, mens styrer har en sentral rolle og vil sammen med faglærere fra universitet og høgskoler være prosessleder. Å jobbe med utviklingsprosjekt er tidkrevende og krever rom til refleksjon, lesing av teori og diskusjoner som dokumenteres.

ENDRING AV ROLLER

Oppdraget i regional ordning er tydelig: «Universiteter og Høgskoler får en mer praksisnær kompetanse» (Udir.no). Dette krever en endring av tradisjonelle roller og forståelser for hvem som «eier» kompetansen. Utvikling skal skje i et likeverdig samarbeid og baseres på prosesser som pågår over tid. UH skal bidra med sin forskningsbaserte kompetanse til barnehagen, og erfaringene UH-ansatte får fra barnehagen, skal påvirke innholdet i barnehagelærerutdanningen, slik at den blir mer profesjonsrettet og praksisnær.

EN NY MÅTE Å JOBBE SAMMEN PÅ

Den regionale ordningen krever nytenkning rundt roller og ansvar i sektorene. Barnehageeiere har fått et klarere og tydeligere ansvar for barnehagens innhold i barnehagens rammeplan (KD, 2017) og for barnehagens pedagogiske virksomhet. Eier skal og må oppfylle krav i styringsdokumentene som krever at barnehagene har høyt faglig

> REGIONAL ORDNING ER ET AMBISIØST PROSJEKT MED TILTAK SOM SKAL NÅ HELE BARNEHAGENS PERSONALGRUPPE.

fokus og utvikler seg som lærende organisasjoner. UH skal samarbeide med barnehagene som får tildelt midler fra ordningen.

I prosessledelse kan ulike metoder benyttes. En metode er aksjonslæring, som kan beskrives som en læreprosess hvor kolleger i en organisasjon iakttar og reflekterer over sine egne erfaringer på en systematisk måte og prøver ut nye tiltak. Ideen er at man arbeider med kontinuerlige selvutviklings- og refleksjonsprosesser sammen med andre. Tom Tiller sier det slik: «Aksjonslæring er en kontinuerlig lærings- og refleksjonsprosess støttet av kollegaer der intensjonen er å få gjort noe ... med sikte på å forandre situasjonen til noe bedre» (Tiller 1999, s. 47).

UTVIKLING PÅ ULIKE MÅTER

Grunnlaget for å starte med utviklingsarbeid er at det er gjort en dokumentasjon og en analyse av nåværende situasjon som man ønsker å gjøre bedre. Dette krever en selvinnsikt og en erkjennelse av at det foreligger utviklingsbehov, og at man er i et læringsfellesskap, med et ønske om, og vilje til å kollektivt gjøre hverandre gode. Det er en rekke muligheter for ulike tilnærminger til profesjons- og organisasjonslæring som: teoritilganger, kurs, fagdager, møter, litteraturstudier, forskningspublikasjoner, observasjon, dokumentasjon, praksisfortellinger, pedagogisk dokumentasjon, refleksjon, aksjonslæring, kritiske venner, dialoger, samhandling, perspektivbytting, veiledning og analyse. Hvilke tilnærminger man velger, vil være avhengig av personalets kompetansebehov og hvilket mål som settes for utviklingsprosessen.

LÆRE AV HVERANDRE

Utvikling skjer ikke i et vakuum. I et hyperkomplekst samfunn er vi alle avhengig av fellesskap og samhandling for å leve opp til krav og forventninger. Vi lærer alle av og med hverandre. Både UH-sektoren og barnehagesektoren vil kunne hente gevinster av ordningen i form av kunnskapsdeling, praksis- og profesjonsnærhet og erfaring med organisasjonsutvikling. Ordningen skal bidra til økt fokus på forsknings- og utviklingsarbeid som kommer barne-

hagene og barnehagelærerutdanningen til gode. Denne ordningen er en langsiktig satsing som gir alle parter tid til å etablere gode samarbeid, jobbe i prosesser over tid og sammen legge til rette for å oppnå det aller viktigste; at alle barn og foreldre skal oppleve høy kvalitet i barnehagehverdagene.

LITTERATUR

GLOSVIK, Ø. (2019) Kan vi byggje lærende studium? – erfaringer frå ein studieleder. I Nordkvelle (mfl.): Praksisnær forskning. Oslo: Cappelen Damm

HØSØIEN, U. PRYTZ, M. (2018) *Barnehagebasert kompetanseutvikling* En idébank ISBN: 978-82-8372-066-2

JENSEN, R. KRANMO, L.A. (2010) *Å utforske praksis.* Cappelen Akademisk forlag

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET (2017) Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET (2017) Lærerutdanning 2025, Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene Oslo

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET (2017) Stortingsmelding nr. 21. Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen (2016-2017). Oslo: Kunnskapsdepartementet

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET *https://www.udir.no/laring-og-trivsel/kompetanse-for-mangfold/barnehagebasert-kompetanseutvikling/*

TILLER, T. (1999): *Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen.* Kristiansand: Høyskoleforlaget

UDIR (2018) *https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/kompetanseutvikling-i-barnehage-og-regional-ordning/*

QVORTRUP, L. (2005). *Det lærende samfund. Hyperkompleksitet og viden.* Oslo: Gyldendal

Holder *ganske* trygt for deg?

Holder det at det du leser er ***nesten*** sant?

Samfunnet preges av en overflod av informasjon, gjennom etablerte og nye kanaler. Fagpressens 216 medlemmer er alle spesialister på sine områder. Titler med kvalitetsstempelet Fagpressen forplikter seg til å bringe deg uavhengig og pålitelig innhold – underlagt Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Dette gir kvalitetsjournalistikk, som bidrar til en konstruktiv samfunnsdebatt. Våre medier har 1,9 millioner* månedlige lesere på nett og nær 3,9 millioner** abonnenter og mottakere av papirutgaver.
Det er avgjørende for oss at det du leser er til å stole på.

Les mer om viktigheten av kvalitetsjournalistikk på **fagpressen.no/palitelig**

Fagpressen

* ComScore/Kantar **Fagpressens opplagskontroll

Tips oss om ny forskning og nyheter på forstesteg@udf.no

TEKST:
Line Fredheim Storvik

FOTO:
Adobe Stock

LÆR BARNA FØRSTEHJELP

Gjennom dukken Henry kan du lære barna førstehjelp. Røde Kors tilbyr det pedagogiske opplegget «Henry - Førstehjelp for barnehagebarn» gratis til norske barnehager. Det skjer takket være økonomisk støtte fra Gjensidigestiftelsen. Barnehagen får en Henry-dukke, førstehjelpssekk, veiledningshefte og minnepinne med musikk. Målet er å lære barn mellom tre og seks år om førstehjelp. Les mer: ***rodekors.no/henry***
Foto: Thomas Stefan Strzelecki

291

flere har barnehagelærerutdanning som førstevalg i år enn i fjor. 4542 vil bli barnehagelærer, og det er en økning på 6,8 prosent, viser tall fra Samordnet opptak. De kjemper om 2702 studieplasser.

BABYER KAN VISE TEGN PÅ AUTISME

Barn med autisme tar ikke like mye initiativ til å kommunisere med vokse som normalt når de er spedbarn, viser studien «Prosjekt Småsyskon» ved Uppsala universitet. 112 spebarn deltok i studien da de var 10, 14 og 18 måneder gamle, og de ble fulgt opp da de var tre år, ifølge forskning.no. Her er andre særtrekk hos barn som seinere får diagnosen autisme:

- De er mindre aktive.
- De har avvikende motoriske. utvikling og sen gange.
- De har mindre ordforråd.
- De har kognitive problemer, som at de kan bla i en bok opp ned.
- Foreldrene mistenker nedsatt hørsel.

Barnehagen avgjør hvor aktive barna er

Barnehager er med på å øke forskjellene på barns aktivitetsnivå, viser forskning fra Nord universitet. Barn mellom fire og seks år har 44 minutter med moderat eller høy aktivitet i barnehagene med lavest aktivitetsnivå, og 77 minutter i barnehager med høyt aktivitetsnivå. Forskerne var overrasket over resultatene. Verdens helseorganisasjon anbefaler at barn er i fysisk aktivitet hvor de blir andpustne, 60 minutter daglig. ***(forskning.no)***

JOBBET LENGE OG LYST TIL Å BLI BARNEHAGELÆRER?

Visste du at du kan komme inn på barnehagelærerstudiet om du har jobbet noen år i barnehage? Du trenger ikke studiekompetanse fra videregående. Din arbeidskompetanse kan holde til opptak, så lenge du har bestått eksamen i norsk. Du kan få hjelp via et forkurs i regi av RSK Vest-Finnmark, som er et samarbeidsorgan for skole- og barnehagesektoren i sju kommuner i Finnmark. Kurset er tre timer i uka i seks uker, og kan gjennomføres via Skype.
Les mer: ***www.rsk-vest.no***

STYRERENS FEM VIKTIGSTE GREP FOR Å FOREBYGGE MOBBING

Sensitivitet fra voksne i forbindelse med mobbing betyr å ta det de ser, hører og føler som voksen knyttet til barns lek og vennskap, på alvor. Kommunikasjonskulturen i barnehagen er avgjørende for hvordan bekymring for et barn blir tatt imot eller bagatellisert.

TEKST:
Andreas Lund Moseid
områdestyrer i bydel Nordre Aker
andreas.lund.moseid@bna.oslo.kommune.no

TEKST:
Ingrid Lund
professor i spesialpedagogikk
ved Universitetet i Agder
ingrid.lund@uia.no

En tydelig styrer med lav terskel for mobbing og ansatte som er sensitive for barna, er to av fem grep for å forebygge mobbing i barnehagen.

Mobbing i barnehagen skjer. Nasjonal og internasjonal forskning bekrefter dette (Helgeland & Lund, 2016; Perren, 2000). Hvordan vi forstår og forklarer mobbing, vil alltid være åpent for diskusjon, og kanskje spesielt med tanke på små barn. Barn trenger veiledning og støtte fra voksne når de blir stående alene, holdes utenfor fellesskapet eller ikke får til leken. Vi forstår mobbing på følgende måte:

> *Mobbing av barn er handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull deltaker i fellesskapet og muligheten til medvirkning (Lund, Helgeland & Kovac, 2017, s. 6).*

Her er søkelyset på fellesskapets betydning for vekst og utvikling. Det er fellesskapet som er utgangspunktet for den enkeltes opplevelse av å høre til og oppleve seg som en betydningsfull deltaker, og som gir muligheten til medvirkning. Der mobbing skjer, hindres disse grunnleggende behovene, som igjen er fundamentet for sosial, emosjonell og kognitiv utvikling (Vanderbilt, Augustyn & Health, 2010; Vedeler, 2007; Wolke, 2000).

STYRERENS ANSVAR

I arbeidet mot mobbing skal alle ansatte involveres, men det er styrer som har det overordnede ansvaret for at innsatsen mot mobbing alltid er en del av barnehagenes praksis. Styrerrollen har utviklet seg og kan beskrives blant annet med spennet fra den mer usynlige lederen på 70-tallet til styreren i dag. I dag kan styreren sies å være en strukturert og aktiv pedagogisk leder som setter klare mål for barnehagen (Gotvassli, 2013).

I 2018 ble rapporten *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv – et kunnskapsgrunnlag* (Kunnskapsdepartementet, 2018) lagt frem. Styreren blir her blant annet beskrevet som en leder for et faglig fellesskap, med særlig ansvar for den faglige utviklingen i den enkelte barnehage, som en nettverksdeltaker og leder for de endringsprosessene som skjer i barnehagen (ibid. s. 154–166).
En viktig del av det faglige ansvaret er knyttet opp til barnehagens leke- og læringsmiljø, der både personalledelse, faglig oppdatering og samarbeidsstruktur og -kultur er sentrale deler av styreransvaret.

Vi har satt opp fem sentrale innsatser i arbeidet mot mobbing i barnehagen. Disse bygger på etablert kunnskap og erfaringer.

1. NÆRVÆRENDE VOKSNE

Styrer må jobbe for oppmerksomt nærværende voksne som er genuint opptatt av å skape gode dager for barna.
Oppmerksomt nærværende voksne i barnehagen er voksne som er fullt og helt til stede i kontakten, i leken og i lesingen med barna. Nærvær krever at du er bevisst på her-og-nå-situasjonen, og at din oppmerksomhet er vendt mot det som skjer i øyeblikket. Forsker og allmennlege Michael Vibe forklarer oppmerksomt nærvær på følgende måte:

> *Jeg forstår oppmerksomt nærvær som et vennlig nærvær overfor det som oppstår i hvert øyeblikk, i oss selv, i våre relasjoner og i våre liv. En grunnleggende livsholdning, en daglig øvelse i å samle vår oppmerksomhet omkring det som skjer her og nå uten kritikk eller dømming og uten å ønske at virkeligheten skulle være annerledes enn det den er akkurat nå (de Vibe, M., 2012, s. 17).*

Det er høyt tempo og mange krav i en barnehagehverdag, og da blir det oppmerksomme nærværet utfordret. Mange ting må planlegges, gjennomføres og evalueres. Det er sykemeldinger og vikarer, det er foreldre som ringer, og møter som skal avholdes. Det er bleieskift, måltider, lek, lesing, og

> MOBBING MELLOM BARN I BARNEHAGEN ER KNYTTET TIL LEK OG VENNSKAP.

tempoet er ofte jevnt høyt. Dagens barnehagebarn er vant til høyt tempo, og de fleste klarer å tilpasse seg helt fint. Andre barn blir lettere urolige og stresset, og kan vise det gjennom at de trekker seg tilbake fra fellesskapet, eller at de blir urolige i kroppen. Uansett hvordan barn på ulikt vis håndterer stress, så er barn også avhengige av ro. «Barn skal ha muligheter til ro, hvile og avslapning i løpet av barnehagehverdagen» (Utdanningsdirektoratet, 2012, s. 11), og *«personalet skal ivareta barnas behov for fysisk omsorg, inkludert behovet for ro og hvile»* (Ibid., s. 20). Winger og Eide (2018) finner at omsorg knyttes til personalets relasjonskompetanse og tilstedeværelse. Personalet viser dette ved å være lyttende og nærværende, ta barnas innspill på alvor og tilpasse seg barnets lekende modus. Styrers ansvar her er en stadig overordnet bevissthet og ledelse på alt fra hvordan barnehagehverdagen er strukturert, til hvordan personalets relasjonskompetanse kommer til uttrykk i møte med barna.

2. FANGE OPP OG FØLGE OPP MOBBING

Styrer må stå sammen med sine ansatte for å fange opp mobbing i barnehagen. Dette må følges opp og evalueres jevnlig.

For å kunne fange opp mobbing i barnehagen må det være «inkluderende praksis» i barnehagen. En må etablere rutiner for å sjekke ut de ansattes holdninger og handlinger i møte med enkeltbarn og grupper. Hvilke barn får vår positive oppmerksomhet, som smil, anerkjennelse, støtte og varme stemmer? Hvem får mye negativ oppmerksomhet, som ignorering, avvisning, kjeft og lignende? Anerkjennelse, støtte og veiledning forebygger mobbing, og de barna som får negativ oppmerksomhet er, i langt større grad enn de som får positiv oppmerksomhet, i faresonen for å komme opp i mobbesituasjoner. Da blir personalets tilbakemeldingskultur avgjørende for om det som fanges opp blir tydelig kommunisert og ikke feid under teppet, eller bagatellisert. Styrers ansvar er å ta på alvor det som blir formidlet, og undersøke, igangsette tiltak, følge opp og evaluere effekten av tiltakene gjennom dialog og samarbeid med personalet, foreldre, barn og samarbeidspartnere.

> ANERKJENNELSE, STØTTE OG VEILEDNING FOREBYGGER MOBBING.

3. SENSITIVE VOKSNE OG LAV TERSKEL FOR BEKYMRING

Styrer må jobbe for en barnehage med sensitive voksne og senke terskelen for å uttrykke bekymring.

Det å være sensitiv handler om å være mottakelig og åpen gjennom alle sanser for det som skjer både i seg selv, mellom seg og andre og i relasjoner og situasjoner som en ikke nødvendigvis selv er en del av. Mobbing mellom barn i barnehagen er knyttet til lek og vennskap (Helgeland & Lund, 2016). Sensitivitet fra voksne knyttet til mobbing handler da om å være villig til å ta det en som voksen ser, hører og føler knyttet til barns lek og vennskap, på alvor. Da vil kommunikasjonskulturen i barnehagen være avgjørende for hvordan bekymring for et barn blir tatt imot eller bagatellisert. Mobbing i barnehagen kan også handle om mobbing mellom voksne og mellom voksne og barn. Når det gjelder styrers ansvar, vil vi derfor skille mellom a) mobbing der voksne er en del av mobbingen, og b) mobbing mellom barn.

a) *Mobbing der voksne er en del av mobbingen i barnehagen*, kan være knyttet til kollegaer som mobber kollegaer. Det kan for eksempel være grupperinger av ansatte som ekskluderer en eller flere andre ansatte gjennom blikk, taushet eller negative, små kommentarer. Her er styrer avhengig av å være sensitiv overfor det som skjer i personalet, både det som uttrykkes verbalt og nonverbalt. Det betyr at styrers tilstedeværelse på avdelingene med jevne mellomrom er nødvendig for å fange opp mobbing. I tillegg må styrer ta tak, ikke gå forbi, bagatellisere eller tenke at «de må ordne opp selv». Der hun eller han ikke klarer dette selv, må styrer be om hjelp fra eksterne ressurser som kan komme inn og kartlegge arbeidsmiljøet og hjelpe til å utarbeide en handlingsplan/tiltaksplan for å ta tak i utfordringene.

b) *Mobbing blant barn* knytter vi til en forståelse av at mobbing fører til at enkelte barn / grupper av barn holdes utenfor fellesskapet og ikke opplever seg inkludert. Her blir de to foregående punktene avgjørende for om voksne ser, handler og følger opp mobbing. Der vi har oppmerksomt nærværende voksne i barnehagen og gode rutiner for å følge opp mobbing ,vil mobbingen få dårlige levekår. Gode rutiner for å se alle barn, observasjon og nærhet til barna vil føre til at negative sosiale prosesser vil bli veiledet over i viktige erfaringer barn får med det å håndtere både egne og andres følelser.

4. BARNAS STEMME MÅ FANGES OPP

Styrer skal være en pådriver for at barnas stemme hele tiden fanges opp av påloggede voksne i barnehagen.

For at barns stemme skal høres, må de voksne ha en grunnleggende forståelse for barns rettigheter. Barnekonvensjonens artikkel 12 er helt klar på barns rettighet til å bli hørt. Rammeplanen (2012, s. 8) for barnehagen uttrykker dette på følgende måte: «Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å

> DE BARNA SOM FÅR NEGATIV OPPMERKSOMHET ER, I STØRRE GRAD ENN DE SOM FÅR POSITIV OPPMERKSOMHET, I FARESONEN FOR Å KOMME OPP I MOBBESITUASJONER.

ytre seg, bli hørt og delta». Styrers ansvar er å sørge for at barnehagen har rutiner som ivaretar barnets stemme. For at barnas stemme skal bli ivaretatt, må barnehagen ha fokus på at det skal være en lav terskel for å dele bekymringene sine med en kollega eller leder. Dersom man er bekymret for et barn, må man ha en kultur for å ta dette opp. Fortsettelsen kan være et felles oppmerksomt blikk, systematisk observasjon, barnesamtale og foreldresamtale. Personalmøter, avdelingsmøter og strukturert veiledning i barnehagen er viktige fora for å løfte frem barneperspektivet.

5. EN GOD SAMARBEIDSKULTUR

Styrer har et overordnet ansvar for barnehagens samarbeidskultur blant barn, ansatte og foreldre.
Mobbing skaper følelser, fordi det berører noe av det aller mest grunnleggende: behovet for å høre til, behovet for å kjenne seg som en betydningsfull deltaker i et fellesskap der en kan oppleve mestring og glede. Der mobbing skjer, aktiveres ensomhet, utenforskap og fortvilelse, og veien er kort til en atferd der en trekker seg unna alle, lukker seg igjen eller viser sinne gjennom atferd og språk. I samarbeidet må en derfor tåle følelser, møte dem, anerkjenne dem og sammen finne ut av hvordan de skal håndteres videre, både barnas og de voksnes følelser og følelsesuttrykk. Det å ha barn som er involvert i mobbing, er utfordrende, enten et barn blir mobbet eller mobber andre. Samarbeid om mobbing krever at de voksne i alle posisjoner tåler at det kan bli utfordringer underveis. Her har styrer et særskilt ansvar for å ikke gå i allianser verken med kollegaer eller foreldre. Samarbeid om mobbing krever at styrer legger til rette for åpenhet og anerkjennelse av alles perspektiver, og hele veien har følgende overskrift på målet med samarbeidet: Barnets beste.

TYDELIG LEDERSKAP

I arbeidet mot mobbing har vi argumentert for at styrer sine viktigste arbeidsoppgaver er å være tydelig i sitt lederskap ved å være til stede i miljøet for å observere og veilede i hverdagen. Det handler om å tørre å ta tak i usunne sider av et arbeidsmiljø ved å invitere til dialog tidlig og legge til rette for et arbeidsmiljø som baserer seg på trygghet og tillit, slik at de ansatte tør å ta opp bekymringer de har. Styrer må også ha klare forventninger både til seg selv og ansatte når det gjelder å være oppmerksomt nærværende voksne. Det at styreren går foran som et godt eksempel i kommunikasjon, i samarbeid og ikke minst i situasjoner som er utfordrende knyttet til mobbing, er avgjørende for at barnehagekulturen får en grunnleggende tone av raushet og åpenhet.

LITTERATUR

DE VIBE, M. (2012). *Legens oppmerksomme nærvær – en profesjonell forpliktelse.* Utposten, et tidsskrift for allmennleger 8:2012.
GOTVASSLI, K.Å. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen:* Oslo Universitetsforlaget.
HELGELAND, A. & LUND, I. (2016). Children's Voices on Bullying in Kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 1–9.
KUNNSKAPSDEPARTEMENTET. (2018). *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv – et kunnskapsgrunnlag.* Oslo.
LUND, I., HELGELAND, A. & KOVAC, V. B. (2017). På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv. [Vitenskapelig artikkel]. *Acta Didactica Norge – tidsskrift for fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid i Norge, 11*(3), 19. doi: *http://dx.doi.orghttps://www.journals.uio.no/index.php/adno/article/view/4691*
PERREN, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: Social behaviour, peer relationships, and social status.* Universitet Bern, Basel.
SÆLEBAKKE, A. (2018). *Livsmestring i skolen: Et relasjonelt perspektiv.* Oslo: Gyldendal akademisk.
UTDANNINGSDIREKTORATET. (2012). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. *http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan/Rammeplan-for-barnehagens-innhold-ogoppgaver/.*
VANDERBILT, D., AUGUSTYN, M.J.P. HEALTH, C. (2010). The effects of bullying. *20*(7), 315–320.
VEDELER, L. (2007). *Sosial mestring i barnegrupper.* Oslo: Universitetsforlaget.
WINGER, N. E., N.J. (2018). Omsorg og livskvalitet i barnehagen.
S. ØSTREM (red.), *Barnehagen som samfunnsinstitusjon* (s. 47-67). Oslo: Cappelen Damm AS.
WOLKE, D., WOODS, S., STANFORD, K, SCHULTZ, H. (2000). The association between direct and relational bullying and behavior problems among primary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Diciplines, 41*, 989–1002.

BARNEHAGEN MIN
Vi besøker barnehager litt utenom det vanlige. Tips oss på forstesteg@udf.no

TEKST:
Christine Kristoffersen Hansen
frilansjournalist, Tromsø
christinekhansen@gmail.com

FOTO:
Ingun A. Mæhlum
fotograf, Tromsø
fotodama@gmail.com

Fiskelykke

Da barnehagen droppet nesten alt kjøtt og ga barna fisk, grein barna på nesen. Nå lager barna torsketunger og rognbollesuppe selv.

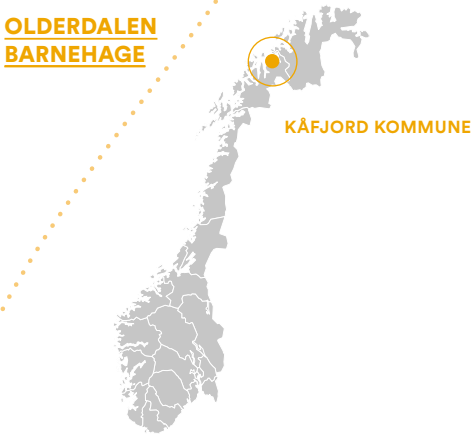

Æsj! Jakop Bakkehaug (5) kikker skeptisk på den lyserosa laksefileten på skjærefjøla foran seg, før han så vidt drister seg til å berøre det faste fiskekjøttet med fingrene.

– Hæ? Sier du æsj til fisk? spør Angelica Forfang Olsen (5) overrasket.

– Det er jo skikkelig nam-nam! Jakop nikker enig.

– Ja, selvfølgelig elsker jeg fisk! Av og til er det bare bitte litt ekkelt å ta på den, men nå går det bra, sier han, og griper hardt om fiskestykket. Straks etter er han i gang med å skjære fileten opp i små terninger.

UNGE FISKEKOKKER

I Olderdalen barnehage i Nord-Troms er ungene vel bevandret på kjøkkenet. To ganger i uka serveres det fisk til varmlunsj, og hver tirsdag er det barna selv som står for tilberedningen. Hvem av barna som utstyres med forkle og kokkekniv, går på rundgang, og de fire heldige utvalgte som skal få i stand dagens laksetaco er Jakop, Angelica, Hekla Rostrup Höskuldsdottir (5) og Isak Marelius Jenssen (4). I tillegg til å skjære opp laksen skal de kutte agurk, paprika og salat. Dessuten skal osten raspes og mais og ananas helles over i skåler. Til slutt skal tacolefsene, dressingen og salsaen gjøres klar, før de endelig kan invitere de andre barna til bords.

– Vi er skikkelig flinke til å lage mat, og jeg tror faktisk at dette kommer til å bli verdens beste laksetaco, bedyrer Hekla selvsikkert.

Ideen om å sette fisken i fokus kom allerede i 2010. Da hadde styrer Tone Mette Johansen og pedagogisk leder Stine Gundersen lenge kjent på at det var en utfordring å få til gode og sunne varmlunsjer til barna.

Olderdalen barnehage i Troms bruker mer fisk og mindre kjøtt til måltidene. Jakop Bakkehaug og Hekla Rostrup Höskuldsdottir deler laksen opp i terninger, og pedagogisk leder Stine Gundersen hjelper til om det trengs.

1. – Selvfølgelig elsker jeg fisk, selv om det noen ganger er litt ekkelt å ta på den, sier Jakop Bakkehaug, som lager fisketaco sammen med Hekla Rostrup Höskuldsdottir. **2.** Isak Marelius Jenssen synes det er gøy å bidra i kjøkkentjenesten. **3.** – Vi er skikkelig flinke til å lage mat, og jeg tror faktisk at dette kommer til å bli verdens beste laksetaco, sier Hekla. Hun lager tacodressing sammen med styrer Tone Mette Johansen. **4.** Maten er servert, og Elida Bårnes og Sigrid Jenssen får forsyne seg selv. Ideene til fiskerettene henter barnehagen fra nettsteder som Godfisk og Fiskesprell.

OLDERDALEN BARNEHAGE

- Kommunal barnehage i Kåfjord kommune i Troms
- Har 27 barn, fordelt på to avdelinger
- Barnehagen legger vekt på et godt kosthold og satser på å bruke mer fisk til måltidene.
- Er formidlere av den lokale kulturen, som i Kåfjord bygger på norsk, samisk, kvensk og finsk språk- og kulturarv

– Altfor ofte ble det tilfeldig hva vi laget. Derfor bestemte vi oss for å ta grep. Siden vi bor i en fiskerikommune, var det naturlig å få mer fisk på menyen, sier styreren.

SUKKER UT OG FRUKT INN

I tillegg til ukentlige varmlunsjer med fisk ryddet de samtidig bort mesteparten av sukkeret fra barnehagedagen.

– Vi ville rett og slett skape en sunnere og bedre barnehage, og vi ville være stolte av det vi serverte til ungene. Det synes jeg absolutt at vi har lyktes med, sier styreren.

Hun innrømmer imidlertid at det var en omstilling i starten.

– Mange av barna grein på nesen da fisken kom på bordet, og i begynnelsen ble kjøttet etterlyst hyppig. Etter hvert ble det mindre og mindre av dette, og nå er det ekstremt sjeldent at ungene spør om alternativer til fisken.

Stine Gundersen mener at hemmeligheten er å jobbe med holdningene.

– Vi har en positiv innstilling til maten, og vi serverer fisken som om det er noe barna liker. Om det ikke er en innertier den aller første gangen, så forsøker vi igjen og igjen.

Å inkludere barna i matlagingen har også blitt veldig viktig.

– Selv om barna i utgangspunktet ikke har vært så begeistret, så har de våget å smake når de selv har vært med på å lage maten.

5. Jakop (t.v), Isak, Hekla og Angelica heller mais og ananas i skåler. **6.** De yngste barna får forsyne seg selv med det de vil ha fra fisketacobuffeten. **7.** – Mange av barna grein på nesen da fisken kom på bordet, og etterlyste kjøttet hyppig i starten. Nå spør ungene sjelden om alternativer til fisken, sier styrer Tone Mette Johansen, som tar en pust i matlagingen med Hekla. **8.** Alfred Bårnes leker i snøen mens kokkene forbereder maten inne. **9.** Angelica Forfang Olsen klarer så vidt å holde tilbake tårene når hun skjærer løk til fisketacoen.

SJØSAMISKE TRADISJONER

Olderdalen ligger i et sjøsamisk område, og tradisjonelt har fiske, fangst og jordbruk vært de viktigste næringene for befolkningen i Nord-Troms. Nylig feiret barnehagen samisk uke. Her fikk barna lære om fisk og fiskerier, og istedenfor den tradisjonelle, samiske reinkjøttretten bidos valgte de mølje som festmat. Mølje består av kokt skrei (torsk), lever og rogn.

– Noen var litt skeptisk til leveren, men ellers gikk det stort sett ned på høykant, sier barne- og ungdomsarbeider Bente Grunnvåg.

Ifølge styrer Tone Mette Johansen er det viktig å variere menyen, og å huske på at fisk er mye mer enn kokt fisk.

– Vi har laget alt fra fiskekaker, plukkfisk, lasagne med laks og pizza med reker til stekt og lettsaltet fisk og tradisjonsretter som rognbollesuppe og torsketunger, sier hun, og forteller at de henter inspirasjonen fra nettsteder som Godfisk og Fiskesprell.

– SUPERDUPERGODT!

På avdelingen Harestua har ungene akkurat kommet inn etter aking og snøhulebygging i åtte kalde minusgrader. På et bord midt i rommet står maten klar, og etter tur forsyner barna seg selv av grønnsaker, laks, ost og tacolefser.

– Superdupergodt! utbryter et av barna idet hun setter tennene i den sammenrullede lefsa.

Styreren smiler fornøyd:

– For oss er det absolutt ikke noe alternativ å gå tilbake til slik vi hadde det før, og jeg anbefaler virkelig andre barnehager å gjøre noe av det samme.

> – MANGE AV BARNA GREIN PÅ NESEN DA FISKEN KOM PÅ BORDET, OG I BEGYNNELSEN BLE KJØTTET ETTERLYST HYPPIG...

ANMELDT AV:
Kirsten Flaten
dosent, HVL
kirsten.helen.flaten@hvl.no

Aksjonsforskning på mange vis. Forsknings- og utviklingsarbeid i barnehagen.
Kjell Aage Gotvassli (red.)
Cappelen Damm Akademisk (2019)
225 sider

Nyttig bok når du skal utvikle barnehagen

En nyttig bok for barnehager som skal delta i forskning.

Barnehagene har fått krav om å utvikle seg gjennom strategiplanen *Kompetanseheving for fremtidens barnehage (2018–2022)*. Denne boka gir eksempler på forsknings- og utviklingsarbeid som kan gjøres i barnehagen.

AKSJONSFORSKNING

I aksjonsforskning arbeider personalet sammen med eksterne forskere, og den pedagogiske praksisen blir en arbeidsform som driver forskningen fremover. Aksjonsforskning betyr et *systematisk samarbeid mellom forskere og personalet i barnehagen*. Selv om barnehagelærere ikke har formell forskerkompetanse, kan de delta i aksjonsforskning med faglig innsikt som medforskere. Personalet kan utvikle et felles syn og en reflekterende kultur som fremmer kollektiv læring. Nytenkning som skjer her, kan settes i formelle forskningsmessige rammer, og dermed bringe frem ny praksis og forbedre hverdagen i barnehagen.

ETIKK

All forskning har en forberedende fase der etiske problemstillinger skal vurderes. Et krav i forskning er at deltakerne skal si ja til å delta. I barnehager der personalet blir bedt om å delta i et forskningsprosjekt, og lederen i kommunen gir signal om at dette er viktig, kan det være vanskelig å si nei. Dette er et dilemma for forskning som er tett på hverdagen til barn og voksne. Å ta vare på og beskytte barn i forskning er også tema i boka. Her møter vi ansatte i Toppen barnehage, som utviklet språkmiljøet gjennom uformelle samtaler mellom barn og voksne. Du får se hvordan de ansatte bruker refleksjonsgrupper for å få i gang endring og motivasjon til å holde prosjektet i gang. Boka er krydret med kommentarer fra deltakere i forskningsprosjektet. Praksisfortellingene gir knagger til å forstå de mer teoritunge kapitlene. Teksten er lettfattelig, og hvert kapittel har en oppsummering av hovedpunktene. Boka passer for studenter eller barnehager som skal delta i forskning.

Bærekraft i praksis i barnehagen
Veronica Bergan og Kristin Emilie W. Bjørndal (red.)
Universitetsforlaget (2019)
208 sider

En bok om hva bærekraftig utvikling er, og hvordan barnehagelærerne kan bidra til at barn får erfaring med og bevissthet om temaet. Du får konkrete forslag til hvordan du kan angripe bærekraft i praksis i barnehagen og utvikle barns kritiske tenkning. Du får ideer til kjøkkenhage, humlekasse og gjenbruk. En antologi.

Jeg har en bror
Kristin Husby og Hege Terese Fjæra (ill.)
Bildebok
Kolofon Forlag (2019)

En flott illustrert bildebok om Gustav som vil leke med broren sin Espen, men Espen sier bare: Gå din vei! Klapp igjen! Espen har autisme, og boka viser hvorfor det noen ganger kan være vanskelig for andre barn å leke med ham. Boka forteller hvordan du kan snakke med barna om følelsene som da dukker opp, og om det å være litt annerledes. Passer for barn fra tre år.

Lek med yoga
Isabelle Schjelderup og Yvette Jansen Rudlang
Cappelen Damm Akademisk (2019)
170 sider

Hva er yoga? Hvorfor trenger barn yoga, og hvilken effekt har øvelsene? Det får du svar på i denne boken. Gjennom flotte bilder og forklaringer får du eksempler på fysiske øvelser, pusteøvelser og meditasjon som du kan gjøre sammen med barna både ute og inne. Øvelsene følger årstidene.

ANMELDT AV:
Monica Bjerklund
seniorforsker i velferd ved Telemarksforskning
monica.bjerklund@tmforsk.no

Et helt vanlig barn
Kirsten Flaten
Cappelen Damm Akademisk (2018)
156 sider

En usedvanlig bok

En bok som utfordrer oss på hva et normalt barn er, og å møte barn uten å måtte sette en diagnose.

Forfatteren tar til orde for et utvidet normalitetsbegrep hvor barn forventes å være ulike, unike individer.

LETTLEST OG SOLID

Til tross for en solid, internasjonal referanseliste er bokas språk lekende lett, og poengene fremstilles enkelt og klart. Dette er en bok for både nytilsatte barnehageassistenter og masterstudenter. Boka er velskrevet og har et solid faglig fundament. Forfatteren drøfter hva som ligger i begrepet *vanlig*, hva som kjennetegner positive følelser hos barnet, transaksjonsmodellen, nevropsykologi, sosial utvikling, språk, tegnutvikling, prestasjon, bekymring og lek. Det er positivt at forfatteren også redegjør for det vanlige barnets seksuelle utvikling. Hun ser også kritisk på hva som oppfattes som utfordrende atferd av barnets omgivelser.

BARNS TEMPERAMENT

Spesielt liker jeg kapitlet om temperament, fordi det ofte er temperamentsforskjeller som gjør at barn utfordrer våre oppfatninger av hva som er vanlig. Et barn med et «krevende» temperament har ikke nødvendigvis psykiske vansker, atferdsforstyrrelser eller erfaringer med omsorgssvikt og traumer. Dette er viktig for foreldre, pedagoger og de som jobber med barn, å kjenne til. Boka har også hendige oppsummeringer og refleksjonsoppgaver. Oppgavene er knyttet til leserens egen praksis i barnehagen og appellerer til personlig utvikling. Dette gjør at boka også kan fungere som grunnlag for barnehagen som lærende organisasjon. Denne boka er et «må ha» på pensumlistene til de som utdanner barnehagelærere, lærere og barnevernspedagoger. Kjennskapen til det vanlige barnet og dets uttrykksformer er viktig for å kunne møte barns ulikhet uten diagnostisering og tiltak. Boka vil trolig hjelpe leseren å bedre kunne observere når grensene for det vanlige overskrides, og barnet trenger spesialpedagogisk og psykologisk støtte.

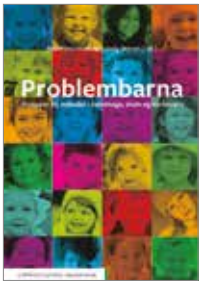

Problembarna Manualer og metoder i barnehage, skole og barnevern
Mari Pettersvold og Solveig Østrem (red.)
Cappelen Damm Akademisk (2019)
310 sider

En antologi som retter et kritisk søkelys på manualbaserte programmer og evidensbaserte metoder i barnehage, skole og barnevern. Spørsmål i boka er: har programmene effekten som er påstått, og hva er det faglige fundamentet? Metoder som diskuteres er blant annet selvhjelpsverktøyet Psykologisk førstehjelp, PALS, De utrolige årene, timeout, SMIL, ART og Agderprosjektets førskoleopplegg.

Regler i barnehagen
Lisbeth Ljosdal Skreland
Fagbokforlaget (2019)
180 sider

«Bruk innestemme!» er en gjenkjennelig regel i barnehagen. Regler kan være nødvendige og unødvendige. De kan støtte og de kan hemme barns livsutfoldelse. Boka er et bidrag i regeldiskusjonen. Tema er: hva er regler, hvilke regler finnes, hvem lager dem, motstand, regelbrudd, sanksjoner og reglenes betydning i barnehagen.

Barns overgang fra barnehage til skole og skolefritidsordning
Hilde Dehnæs Hogsnes
Fagbokforlaget (2019)
160 sider

Hvordan kan barna selv være med på å skape gode overganger fra barnehagen til SFO og skolen? Det ønsker denne boka å gi svar på. Boka er basert på en doktorgrad med feltarbeid. Tema er overordnede føringer, historiske perspektiver, barns erfaringer, kontinuitet, lek og lesing i overgangen.

TEKST:
Elisabeth Skjetne
barnefysioterapeut og psykodramaregissør, jobber med bevegelse og lek i barnehager
elisabethskjetne@gmail.com

DEN SKJULTE LEKEN

Barn som har hatt skremmende opplevelser, viser ofte sine følelser i den skjulte leken. Det er viktig å være oppmerksom på den.

At alt dette kan finnes inne i et så lite barn! Det er en lek som mange ikke vet at finnes. Selv ikke barnet.

Men når noen er nysgjerrige, ser og lytter, kan den vise seg. Den skjulte leken er fascinerende. Nesten som et drømmearbeid.

Jeg snakker om leken til barnet som har blitt vettskremt av overveldende opplevelser. Det kan være alt fra overgrep og krigstraumer til foreldre som krangler, filmer de har sett, eller andre opplevelser som overvelder barna.

Hvor barnet enten lister seg for ikke å forstyrre, eller braser ut og dytter i håp om å bli sett. Den skjulte leken ligger i veien for felles lek med andre barn.

FANTASI OG VIRKELIGHET

Når et barn har skremmende, uforståelige opplevelser, tar det automatisk på seg skylda. Det ser på seg selv som den slemme, den som tar feil og er feil.

Barnet har et indre bilde som ikke stemmer med virkeligheten. Det er fanget i denne forestillingen. Barnet er livredd, holder pusten og tror det skal dø.

Den indre forestilte verdenen er like virkelig som den ytre. Det skaper en angst hos barnet – det klarer ikke å skille fantasi og virkelighet: «Monsteret» er virkelig.

Egentlig er barnet lei seg og trenger å bli tatt imot og få hjelp til å skille fantasi og virkelighet: erfare at det ikke dør selv om det blir redd.

LEK PÅ BARNETS PREMISSER

Her starter leken. Er du med? Tar du meg på alvor? Det skjer igjennom kroppslig utfoldelse og rollelek.

Vi kommer inn i verdener med karakterer som representerer barnets indre konflikter og behov, fra bøker, eventyr, filmer og spill. Barnet velger selv roller som kan uttrykke følelser de ellers ikke viser, og barnet gir oss andre med- og mot-roller. Barnet bytter på rollene og erfarer å være både sterk og svak, snill og slem, skummel og uredd og får en mer helhetlig opplevelse av seg selv.

Barnet har et stort behov for kontroll i leken. Blir angsten for stor, låser det seg. Leken må skje på barnets premisser. Det verste er å bli fanget, som minner om skrekken. Samtidig oppsøker barnet å bli fanget. Prosessen går ut på å unngå fangenskapet, utsette andre for det, og frigjøre seg fra det. Et tegn på at barnet slipper kontroll, er at det leker at det dør. Fra å være livredd for å dø erfarer barnet at det ikke dør på ordentlig: Da knekkes koden; forskjellen på fantasi og virkelighet. Tidligere ble barnet maktesløst når «Monsteret» kom, men i allianse med oss kan det klare både å skyve seg løs og si fra: Kom deg vekk!

TØR Å FORTELLE

Det er mange versjoner, men grunntrekkene i leken ligner. Etter at døden er ufarliggjort, leker barna mer virkelighetsnært om skumle ting de har opplevd. De kan si hva de er redde for i virkeligheten, og vise at de er lei seg. De skjønner at det ikke er deres skyld. Nå klarer de å leke mer alminnelig lek med andre barn. Dette ligger altså skjult for både barnet selv og omgivelsene. Livet går videre mens barnet fortsetter å holde pusten. Den skjulte leken blir ikke borte av seg selv. Den trenger å bli sett.

I hvert nummer inviterer vi fagfolk som jobber opp mot barnehager, til å skrive om et tema de brenner for.

TEKST:
Nina Katrine Hansen
barnehagelærerstudent og
foredragsholder gjennom
firmaet Hjerte for barndom
nina.katrine.hansen@gmail.com

Den viktige støttespilleren

«Jeg ikke være baby», hører jeg hun sier før hun bryter sammen i gråt. Jenta har ikke like godt språk som de andre og faller ofte ut av leken. Nå er det min jobb å hjelpe henne.

«Dada», sier jeg og lever meg inn i rollen som baby. Jeg vet at hun trenger meg i leken, skriver Nina Katrine Hansen i denne praksisfortellingen. Illustrasjonsfoto: Adobestock

Det er sol, men fortsatt vått på bakken fra regnet dagen før. Jeg ser tre jenter som leker sammen i barnehagen. To av dem ler og løper litt vekk fra den tredje. Hun står igjen alene og ser ned i bakken. «Jeg ikke være baby», hører jeg hun sier før hun bryter sammen i gråt. De skulle leke familie, og de to andre jentene hadde bestemt seg for å være mamma og pappa. Da måtte den siste være baby. Sånn er det, tenker de.

MIN JOBB Å HJELPE

Jeg går bort til jenta. Hun tar armene rundt meg og gråter. «Har du ikke lyst til å være baby?» spør jeg. «Nei», sier hun hikstende. De to andre jentene kommer bort. «Men, vi er mamma og pappa, skjønner du», sier de nærmest i kor. Den siste jenta har ikke like godt språk som de to andre og detter ofte litt ut av leken. Dette vet jeg. Jeg vet også at det er min jobb å hjelpe henne. Hjelpe henne til ikke å falle utenfor leken, men å finne sin plass. «Kanskje jeg kan være baby?» spør jeg. Jenta ser på meg og smiler. «Jeg er storesøster», sier hun. «JA!» roper de to andre. «Kom, storesøster!» Jenta lyser opp. «Jeg kommer!» sier hun.

TAKKNEMLIG SMIL

De går ned i hagen sammen. «Kom baby! Du må krabbe», sa mamma. «Ja, du krabbe», sa storesøster. «Pass på baby du, storesøster», sa pappa. Jeg setter meg ned på alle fire i det våte gresset. «Dada», sier jeg og lever meg inn i rollen som baby. Jeg vet at hun trenger meg der litt til. «Kom, baby», sier storesøster. Hun følger med ned i hagen mens jeg krabber på alle fire. «Babyen er sulten», sier mamma. «Jeg hente mat», sier storesøster. «Kjempebra, storesøster!» sier pappa. «Takk, storesøster», sier jeg. Hun smiler og ser på meg, med et takknemlig smil. Hun vet at jeg har sett henne, og hun har funnet sin plass. Hun gikk frem og tilbake sammen med mammaen med mat og drikke til meg. «Nå må baby sove», sa pappa. «Her kan du sove», sa mamma og pekte på gresset. «Her kan baby sove», sa storesøster. Jeg la meg ned i det våte gresset, de la et usynlig teppe på meg og løp av gårde. Så lekte de sammen alle tre. Mamma, pappa og storesøster, helt til vi skulle inn og spise lunsj.

Den grenseløse leken

Det bildet som gjorde mest inntrykk på meg i sommer, var det av barn som fryder seg over vippehusker som er tredd gjennom grensemuren mellom Mexico og USA.

TEKST OG ILLUSTRASJON:
Morten Solheim
seniorrådgiver i Utdanningsforbundet, skriver Med etikkblikk på egne vegne.
morten.solheim@utdanningsforbundet.no

Du skal være rimelig kaldhjerta om du ikke smiler av barn som begjærlig tar i bruk de knall rosa installasjonene som lyser mot det golde underlaget og den brune stålmuren. Selv vet jeg kanskje om en håndfull. De vil påpeke at stuntet er populistisk. Mulig det, men er det noe som er et tydeligere uttrykk for populisme, så er det vel strengt tatt muren.

Vippehuskene ble satt opp av arkitektprofessor Ronald Rael og designprofessor Virginia San Fratello. Deres formål var å skape glede, begeistring og samvær på tvers av grensa. Og du verden, det fikk de til!

ET SYMBOL PÅ NOE STØRRE

Barna i grensebyene Ciudad Juárez (Mexico) og El Paso (USA) har en mur imellom seg. Byenes veinett kunne enkelt vært vevd sammen, men på grunn av landegrensen er de to byene avskåret fra hverandre langs elven Rio Grande. Rett på utsiden av byene, som til sammen rommer over to millioner mennesker, ligger landskapet med de gylne slettene. Det var her arkitekturprofessoren og designprofessoren realiserte sin idé, som skapte lek på tvers av grenser. Professorene uttrykker at vippene både har en konkret og en symbolsk effekt, når de sier at både voksne og barn på hver side av muren fikk erkjenne at handlinger på den ene siden får konsekvenser for det som skjer på den andre siden. Det hele anskueliggjør storpolitikken i området på en svært konkret måte.

For oss som har leken som faglig interesseområdet blir også vippehuskene et symbol på noe større. Det er ikke bare den umiddelbare gleden over barn som tiltrekkes av lekeapparater, som treffer frontallappen, men like fullt tanken om at leken er noe av det mest grenseløse som finnes. Det lekes helt enkelt på tvers av land, språk og all verdens politiske vedtak, så snart anledningen byr seg.

BARNA LEKER FØR DE SNAKKER

De aller fleste har sett det: Barna leker før de snakker. Først på egenhånd, deretter i samspill med andre. Enhver mamma og pappa har benyttet seg av dette lekende samspillet for å få kontakt med ungen sin, eksempelvis ved å la fingrene løpe oppover langs magen på den lille som ligger på stellebordet.

Også samspillet mellom barn starter med leken: De leker sammen før de snakker sammen. Språkløse tar de for seg verden med leken som språk. De hermer, de bytter, de klemmer, og de danser. De skaper flirekonserter og madrassmøter, som Løkken så fint omtaler det, og de trøster hverandre når det trengs. Jeg har selv sittet med en gråtende halvannetåring på fanget og mottatt smokken til barnet fra en venn på samme alder.

Også større barn, for ikke å si voksne mennesker, tar leken og lekende uttrykksformer i bruk når verbalspråket ikke strekker til. Hvem har vel ikke prøvd å gestikulere «gnagsårplaster» til en lett lattermild dame bak skranken på et apotek i Spania?

LEKEN SOM STARTPUNKT

Vi som har jobbet med barn som ikke snakker majoritetsspråket, har sett med egne øyne at disse barna leker likevel. Det er ikke alltid uproblematisk, men jeg vil påstå at barn svært ofte gjør hva de kan for å få leken til å fungere, på tross av at de ikke har samme morsmål. De siste årene har vi tatt imot et stort antall flyktninger, som trenger opphold og beskyttelse mot det de er på flukt fra. I slike perioder vil både skoler og barnehager motta barn som har begrensede eller ingen norskkunnskaper.

I barnehagen starter det derfor gjerne med leken, i tillegg til konkrete tiltak som skal bidra til at barna lærer norsk. Barna lærer språk gjennom lek, og de får et verktøy til å leke mer når de etter hvert behersker majoritetsspråket. Prosessen tar litt

> BARN MÅ IKKE LÆRE SPRÅKET FOR Å INKLUDERES, DE MÅ INKLUDERES FOR Å LÆRE SPRÅKET.

tid når barn lærer to språk samtidig, men når de etter hvert behersker begge, er de også i besittelse av den ressursen det er, både for en selv og samfunnet, å være tospråklig. Jeg savner ofte dette perspektivet i den utdanningspolitiske diskusjonen om integrering.

ER «NORSK NOK» VÅR MUR?

«Barn som begynner på skolen, skal kunne norsk», uttalte kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner på en pressekonferanse i år. Det er vanskelig å være uenig i dette som et ønske, men når det fremsettes som en mer absolutt påstand blir det problematisk. Ja, man skulle kanskje ønske seg at de kunne det, og sågar arbeide for at det skal skje, men det er ikke gitt at det alltid er slik. Og hva gjør man da?

Kanskje er retorikken om å kunne godt nok norsk før skolestart i seg selv en barriere. Litt polemisk kan man kanskje si at higen etter at barna skal være «norske nok» er vår grensemur. Denne retorikken skaper i alle fall et effektivt skille mellom «oss» og «dem». Barrieren viser seg når statsråden uttrykker at «det er viktig for meg at barna skal ha et godt nok språk, slik at de får være med i leken både i barnehagen og skolen». Denne barrieren finnes i Sanners tenkte scenario, men langt fra alltid i barnas verden. Også de barna som ikke kan språket, får bli med på leken. Som samfunn bør vi oppfordre til det. Selvsagt skal både barnehagen og skolen bidra til barnas språkutvikling. Men disse utdanningsinstitusjonene skal da for svingende også være steder hvor også de barna som ikke når opp til den norsk-standarden svært mange politikere ønsker seg, får inngå i et inkluderende og trygt leke- og læringsmiljø.

VI TRENGER FLERE ROSA VIPPER

Jeg kunne tenke meg at argumentet en gang iblant ble snudd på hodet. Barna må ikke lære språket for å inkluderes i leken, de må inkluderes i leken for å lære språket. Eller sagt enda enklere: Mennesker må ikke lære språket for å inkluderes, de må inkluderes for å lære språket.

På spørsmål fra Utdanning om barnas skolestart bør forskyves dersom barna ikke kan godt nok norsk, svarer Sanner at «en mer fleksibel skolestart er noe en bør vurdere i enkelte tilfeller». Jeg tror at heller enn å utsette barna for utsatt skolestart, er det fornuftig at barna får begynne i en skole hvor leken har en selvsagt plass. Det er ikke helt utenkelig at skolen og verden, for den sakens skyld, blir et bedre sted med flere rosa vippehusker.

KILDE:

Vedvik, K. O. Vil vurdere norskkunnskapene til alle barn før skolestart. Hentet fra Utdanningsnytt.no 07.08.2019.

TEKST:
Tone Hagen Stephensen
advokat i Utdanningsforbundet
tone.hagen@utdanningsforbundet.no

DETTE KJENNETEGNER LEDENDE OG SÆRLIG UAVHENGIG STILLINGER

Mange arbeidstakere er ansatt i «ledende» og «særlig uavhengige» stillinger, som betyr at de ikke har rett på overtidsbetaling. Gjelder det også i barnehagesektoren?

Bestemmelsene om arbeidstid er regulert i arbeidsmiljøloven kapittel 10 og gjelder i utgangspunktet for alle arbeidstakere. Det er gjort unntak for to kategorier ansatte i «ledende» og «særlig uavhengige» stillinger, ifølge arbeidsmiljøloven (§ 10–12 første og annet ledd). Bakgrunnen for unntakene er at disse stillingene har behov for mer fleksibilitet enn det arbeidstidsbestemmelsene åpner for. Selv om ansatte i disse kategoriene er unntatt fra arbeidstidsbestemmelsene, må arbeidstiden likevel ordnes slik at arbeidstaker ikke utsettes for uheldige fysiske eller psykiske belastninger.

KRITERIER FOR STILLINGENE

Ifølge Arbeidsmiljøloven skal reglene om ledende og særlige uavhengige stillinger forstås strengt. Det betyr at adgangen til å ansette arbeidstakere i slike stillinger er snever.

For at en stilling skal anses som «ledende», er det avgjørende at arbeidet er av ledende art. Dette må vurderes ut ifra stillingens funksjon og arbeids- og ansvarsområde. Stillingens tittel og lønn kan gi en indikasjon, men det er hovedoppgavene til den ansatte som avgjør. Relevante spørsmål er om arbeidstakeren har klare lederoppgaver, som for eksempel personalansvar? Kan vedkommende delegere oppgaver eller treffe avgjørelser på vegne av virksomheten? Jo flere av disse spørsmålene som besvares med ja, jo mer taler for at stillingen er ledende.

Med «særlig uavhengige» stillinger menes arbeidstakere som ikke har direkte lederfunksjoner, men som likevel har overordnede og ansvarsfulle stillinger. Det er ikke nok å kontrollere arbeidstiden selv eller ha fleksibel arbeidstid. Det kreves i tillegg en tydelig og åpenbar selvstendighet knyttet til organisering og gjennomføring av arbeidsoppgavene. Dette dreier seg om ansatte som selv prioriterer sine arbeidsoppgaver og som bestemmer hva de selv skal gjøre, hva som delegeres til andre, og når arbeidet skal utføres. Unntaket er kort sagt ment for ansatte som selv bestemmer og prioriterer sine oppgaver, og som i tillegg kontrollerer egen arbeidstid.

GJELDER FÅ I BARNEHAGENE

Utdanningsforbundets medlemmer i barnehagesektoren vil som hovedregel ikke være tilsatt i stillinger det er naturlig å anse som ledende eller særlig uavhengige. Våre medlemmer skal derfor som et utgangspunkt være omfattet av arbeidstidsbestemmelsene, i kapittel 10.

I de tilfellene arbeidsgiver ønsker å unnta en arbeidstaker fra arbeidstidsbestemmelsene, må det foretas en konkret vurdering av om vilkårene er oppfylt. Det er ikke nok at arbeidsgiver selv ønsker å tilsette etter unntaksbestemmelsen. Dersom det feilaktig er lagt til grunn at arbeidstaker har en ledende eller særlig uavhengig stilling, vil reglene om arbeidstid i arbeidsmiljøloven gjelde. Arbeidstaker kan kreve overtidsbetaling for arbeid utover normal arbeidstid og fremsette et etterbetalingskrav mot arbeidsgiver.

Foto: Privat

TEKST:
Natalie Knutson Halland
barnehagelærarstudent,
Høgskulen på Vestlandet,
campus Sogndal
natalieknutsonh@hotmail.com

VER POSITIV TIL Å BRUKE NATUREN

Er vi som arbeidar i barnehagen, positive til å vere ute i naturen, vil positiviteten smitte over på barna, og særleg på dei som ikkje likar å vere ute.

Eg er sikker på at alle som arbeidar i barnehagen, har kjent på kor godt det er å kome ut etter å ha vore inne, der det er mykje aktivitet og høgt støynivå. Eg hugsar også tilbake til då eg var lita, kor spennande og kjekt det var for meg som barn å kome ut i skogen. Sjølv om det ikkje var langt frå uteområdet til barnehagen, var det ein heilt ny arena som bydde på nye, spennande utfordringar.

POSITIVITET SMITTAR

Det å vere ute i ulike naturmiljø til forskjellige årstider kan bidra til kjennskap til naturen og forståing av kor viktig det er å ta vare på han. Rammeplan for barnehagen fortel at barna skal få naturopplevingar og bli kjende med naturen sitt mangfald, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhøyrsle til naturen (Kunnskapsdepartementet, 2017). I dagens samfunn er mange barn begeistra for elektroniske «duppedittar» og vil heller sitte inne, enn å gå ut døra og leike. Då er det viktig at vi som framtidige barnehagelærar viser engasjement og er ivrige på å vere ute i barnehagekvardagen. Dersom vi vaksne er positive, vil denne positiviteten om det å skulle vere ute smitte over på barna. Då vil kanskje barn som ikkje er så glade i å vere ute, få ei anna innstilling og ei anna haldning til å gå ut og leike. Det står også i rammeplanen at barnehagen skal bidra til at barna blir glade i og får erfaringar med naturen (Kunnskapsdepartementet, 2017)

SPENNING OG UTFORSKING

Barn som er uroleg inne, finn ofte roa når dei kjem ut i naturen. Desse barna vil ofte finne seg betre til rette og leike på ein annan måte når dei er ute. Det er eit mykje større rom som dei kan utfolde seg på, og det er ingen vegger som held dei inne. Naturen er også ein god arena for utvikling av både grov- og finmotorikk. Dette er også med på å styrke barnas koordinasjonseigenskapar, og å bidra til at barna får utvikle ein sterk og uthaldande kropp. Naturen kan brukast til mykje, han er både med på å stimulere barns sanselege motoriske utvikling og på å skape spenning, utforsking og kroppslege utfordringar for barna. Han kan også vere med på å bidra til at barna får positiv sjølvoppfatning gjennom kroppsleg meistring og betre kroppskontroll.

MYKJE Å FINNE PÅ

Barn utforskar naturen på ein annan måte enn det vi vaksne gjer, og dei blir difor også kjende med han på ein heilt annan måte. Barn er nysgjerrige og har ein indre drivkraft når det gjeld å utforske. Det som er kjekt med naturen, er at han rommer så uendeleg mykje barna kan finne og studere, og at dei kan utfolde seg på ein heilt annan måte enn det dei kan inne. Ein vaksen som viser alt det spennande ein kan bruke skogen og naturen til, vil bidra positivt til at gleda vil smitte over på barna.

LITTERATUR

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhald og oppgåver.* Oslo: Pedlex

I hvert nummer inviterer vi en student til å skrive om et tema studenten brenner for.

SVEIN HELGE GRØDEM
barnehagelærer og redaktør for Facebook-gruppa Idébroen for barnehagen med 72 000 medlemmer og to Idébrobøker. Fra Idébroens debattgruppe deler han aktuelle saker som barnehagelærere Norge rundt diskuterer.
idebroen@gmail.com

Vær åpen, ærlig og uredd når du snakker med barna om selvmord, og la barna styre samtalen, sier en barnehageansatt som selv mistet mannen i selvmord. Illustrasjon: Adobe stock

KAN MAN EGENTLIG SNAKKE MED BARN OM SELVMORD?

Et av barna i barnehagen har opplevd selvmord i nær familie. Selv husker ikke barnet denne personen, men er opptatt av det og lurer veldig på hvordan personen døde, forteller en debattant. Her er noen av svarene fra barnehagefolk landet rundt:

- Snakk med foreldrene først. Jeg tror det er viktig å ta barn på alvor og svare på det de lurer på, og være ærlig. Barna blir større og vil lure på hvorfor de ikke er fortalt sannheten. Jeg har personlig erfaring med selvmord og barn.

- Jeg har jobbet med et barn som opplevde at onkelen tok livet sitt. Foreldrene hadde snakket med henne om det hjemme. Vi snakket mye om det i barnehagen. Vi snakket om det rent praktiske ved døden, hva som skjer med kroppen, hva som skiller en død kropp fra en levende, og at det går an å bestemme selv hvis man ikke vil leve mer. Vi snakket da mye om hennes og familiens savn, og at det er veldig leit å miste noen. Vi snakket også om at kroppen kan være syk i hodet og tankene også, ikke bare i andre deler av kroppen. Vi oppdaterte alle foreldre om hva vi snakket om i barnehagen, og oppfordret dem til å snakke om døden også hjemme, og å gi oss beskjed dersom barna reagerte på det vi snakket om. Vi var tydelige på at det ikke er barnehagens jobb å forkynne tro, eller gi noen fasit på hva som kommer etter døden, men vi snakket om hva man kan tro, og om hva som kan være en trøst for dem som savner en som er død. Det var helt utrolig hvor mange gode refleksjoner og hvor mye omsorg som kom ut av å snakke om døden med barna. Selvfølgelig fikk vi også refleksjoner hvor barna vurderte hvor mye som skulle til for å dø.

- Jeg har opplevd at min mann tok livet sitt. Foreldre må selvsagt involveres, informeres og tas med på drøfting, men det er viktig å la barna få styre sine behov. De må få være i en ærlig dialog med voksne om hva som har skjedd, og som gir rom for alle slags følelser og undring, uansett om det måtte føles ubehagelig for oss voksne. Vi må stå i det for barnas skyld! Det er vi som er ansvarlige for at barna får en forståelse av hva som har skjedd i takt med sin utvikling. Da er det nødvendig å formidle fakta og ikke halvkvedede viser eller påpyntede historier. Å holde noe tilbake er bedre enn å skrive om. For de barna som ikke har opplevd å miste en nær person i selvmord, er det viktig å kunne undre seg, for å kunne være en god venn. En åpen dialog er med på å fjerne stigma rundt selvmord og psykisk helse. Husk at selvmord er mer enn «en død bestemor». Ikke for å bagatellisere sorgreaksjoner ved tap av besteforeldre, men selvmord er et drap hvor offer og gjerningsperson er samme person. Det er en mer voldsom død enn mye annet. Selv om ikke alle småbarn nødvendigvis får all denne infoen, har den døde antagelig vært syk en stund, og det kan være væremåte, stemning eller hendelser i forkant av døden som kan ha satt dype spor, eller gitt traumer hos barnet. Vær åpen, ærlig og uredd, og la barna styre.

HVORDAN INKLUDERE FORELDRE?

Hva vi kan gjøre for å inkludere alle foreldrene i barnehagen?

LINE SKIRSTAD, pedagogisk leder i Grindvoll barnehage: Sette av tid til å mingle på foreldremøter, og kanskje stå for serveringen selv? Eller spørre alle om noen kan ta med noe? Det er viktig at foreldrene har mulighet til å bli kjent. Kafégrupper er også en mulighet som gjør at foreldrene kan prate sammen, og kanskje med en ansatt på hver gruppe, slik at man har en til å få i gang praten.

MATILDE BØ, pedagogisk leder, Sælen oppvekstsenter Etter 20 år i ulike barnehager og seks år som mor i skolen har jeg aldri opplevd et foreldremøte med matservering. Kanskje litt kjeks og druer, kaffe og te. På sommerfester i barnehager og på skolen har jeg opplevd at alle tar med noe til felles koldtbord. Noen kommer med hjemmelagde vårruller, andre med en pakke kjeks. Avslappende og greit, og de fleste kan bidra, også de som ikke kan språket. Da jeg jobbet i en barnehage i Oslo, var det ofte denne gruppen som bidro mest her, og de var tydelig stolte over å kunne bidra, fordi de opplevde det vanskelig å bidra i debatter.

Foto: Fotolia.com

Aleksander Ree
vikar, Øvre Slettheia oppvekstsenter

Antall voksne per barn i svømmehallen

Hva sier normen om voksentettheten i svømmehallen?

- Vi er tre voksne fra barnehagen på tolv fem-til-seks-åringer, i tillegg til to instruktører, altså fem voksne totalt.
- Vi er tre voksne på 16 fire-til-fem-åringer i tillegg til to instruktører.
- Ser man praktiserer det ulikt fra ulike barnehager, så tolkningssystem blir for svakt. Her bør det forskrifter inn, for skolen og barnehagen kan nok ikke sammenlignes.

Er det greit å belønne rydding?

HANNE HAALAND HILLESTAD, assistent og jobber i en barnehage i Bergen: Tenker å starte belønningssystem i barnehagen for å få litt mer futt under ryddetid. Er det flere som har det, og hvordan gjør dere det?

LINE SKIRSTAD, pedagogisk leder i Grindvoll barnehage: Er det andre måter å motivere på, da? Jeg er ikke kjempefan av belønningssystemer. Det blir så fort ytremotivert. Alt barna gjør heretter, gjør de for å få en eller annen belønning eller unngå en straff. Da vi ryddet utelekene, sorterte vi alt etter farge. Skulle tro det ville ta en evighet, men det gikk mye fortere enn ellers!

KAJSA BYSMED ÅKESSON, klassekontakt i FAU, Maura skole, Nannestad: Noen ganger stiller jeg en klokke, og når den ringer, skal barna finne meg. Da går ryddinga unna. Jeg tenker barna ikke alltid skal belønnes. Barn må også lære at når vi har lekt, rydder vi. Det trenger nødvendigvis ikke være så innmari morsomt. Det må bare gjøres.

KLIMANØYTRAL DISTRIBUSJON B

NORGE P. P. posten

Returadresse:
Første steg
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

Høstkonferanse for ledere i barnehagen - Oslo 19.11

LEDERENS MANGE ROLLER

BLI MED PÅ LEDERENS MANGE ROLLER OSLO 19.11

Hvordan håndtere spesialisering, stress og en (u)mulig lederrolle?

Morten Solheim, seniorrådgiver i Utdanningsforbundet:
Hva skal vi bruke den nye barnehagelæreren til?
Vi får flere barnehagelærere - hvordan sikre at dette kommer barna til gode?

Kjeld Rasmussen, leder av Dansk Pædagogisk Forum:
Ledelse og stress
Bli en en bedre leder - lær hvordan unngå stress

Simon Elvnäs, forsker ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm:
Effektiv vs Effektfull ledelse
Bli kjent med unik forskning - arbeid mindre og bli mer effektiv

Konferansen arrangeres 19. november i Oslo kongressenter.
Det koster kr 1750,- å delta. Grupperabatt ved 4 eller flere deltakere kr 1.600
Medlemmer av Barnehageforum: Kr 1.600
Påmelding: www.utviklingsforum.no, post@utviklingsforum.no eller telefon: 21 53 03 30